

Тетяна Ковтун

Полонез для мера

Перша глава

Зранку ніщо не віщувало дощу, ближче до десятої свіжий вітерець й узагалі розігнав мінливі хмарки на небі. Весна, що стрімко накочувалася на місто, змінювала все з дбайливістю молодої господині: терпляче поралася з морочливими ручаями вздовж тротуарів, розправляла над містом віяло сонячних променів і нагадувала про себе пристрасним диханням вологих ранків. Міський стадіон приваблював погляди перехожих панно з яскравими малюнками. Саме тут розміщувався анонс про сьогоднішню подію — футбольний турнір серед підліткових команд. «Мабуть, усі вже на місці», — подумав Верес і пришвидшив ходу. Біля арки, що вела до стадіону, на нього чекали — як-не-як Олександр Володимирович був не останнім учасником наступного дійства.

— Уявляю, як ви переживали через погоду. П'ять градусів тепла — це успіх! Удень ще потеплішає, — сказав генерал, тиснучи руку чоловіку, який зустрів його біля входу. Ним був голова районної держадміністрації Петро Компанець.

Молодіжні команди вже розмістились у роздягальнях. Але засиджуватися там ніхто не збирався. Найбільш нетерплячі вибігли з м'ячем на поле.

— Газон що треба, — похвалив Верес. Ставний генерал ще пам'ятав, як і сам колись залюбки ганяв м'яча з колегами.

Багатьох молодих гравців він знав майже змалечку. Декого з них довелося витягати з поганої компанії ще за часів свого керування міською міліцією.

Компанець помітив, яким жадібним поглядом Олександр Володимирович дивиться на підлітків, і чомусь запитав:

— А де твій Владислав?

— Я відправив його до Лондона.

Команди вишикувалися на полі, і після свистка судді гра розпочалася.

Потім, під час перерви, були традиційні канапки. Петро розпитував:

— А що ж то за навчання у Великобританії?

— Улітку син навчався на курсах з вивчення англійської. А потім йому запропонували скласти вступні іспити до коледжу. Склав. Залишився.

— Неохочий ти на слова, — хитнув головою голова райдержадміністрації, — та це й непогано. Зате, коли щось пообіцяєш, то зробиш. Молодець! Допоміг знайти спонсорів для турніру...

Олександр Володимирович мовчки дивився у бік стадіону, і неможливо було здогадатися, про що він зараз думає.

Компанець копнув кінцем чобота якийсь м'яч, розвернувся, підійшов впритул і подивився просто у вічі своєму гостю.

— Слухай-но, а чому б тобі не виставити свою кандидатуру на виборах мера? Місту потрібен такий голова!

Той не відсторонився, витримав погляд і сказав просто:

— Хто такий мер? Володар смітників! Це не для мене.

Наближався полудень. Верес глянув на годинник, на прощання потиснув Петрові руку і заодно тицьнув йому свої нові візитки. Тієї миті з його кишені вислизнула фотографія дружини і сина, які, обійнявшись, сиділи на березі моря. Чоловік легко підхопив знімок на льоту і повернув його на місце.

— Оце добре! — зрадив Компанець, кинувши оком на світлину. — Але я не бачу у візитці твого домашнього телефону.

— А в мене його нема.

— Як? При такій посаді...

— Він мені не потрібен. Бувай!

Службове приміщення зустріло генерала запахом старих меблів. У кабінеті озвався телефон,

з якого зазвичай сюди дзвонили з міністерства. Верес рвучко відчинив двері.

— Тобі нагадати, де ти працюєш? — сварився голос у слухавці. — Зранку його розшукують! А у нього якийсь дитячий турнір! Тобі робити нічого?

— Я очолюю футбольну федерацію області і вважаю, це частина нашої профілактичної роботи серед молоді.

На тому кінці дроту чи то чхнули, чи то поперхнулися.

— Час тобі позбутися цієї посади. Футбол — це поле для бізнесу. Передай крісло комусь молодшому, а сам відійди! Щоб я більше про це не чув!

— Слухаюсь! Будуть якісь розпорядження?

— Так. Підготуй звіт щодо замовних убивств, які скоєно останнім часом в області. Розберись, хто там мутить воду. Доповідатимеш у понеділок!

— Але ж сьогодні вже субота.

— Гаразд, чекаю твого звіту у середу. Бувай.

Верес натиснув на кнопку на столі. Увійшов помічник на ім'я Дзен. Це був тямущий молодий чоловік із зовнішністю шанувальника східних бойових мистецтв.

— Усі справи, пов'язані із замовними убивствами мені на стіл. Швидко!

Першу теку мали б принести не раніше як за півгодини. Генерал відчув раптову втому — не так

фізичну, як моральну. Йому забракло повітря, і він розчинив вікно. Чомусь відразу пригадалась інша весна — коли батько навідріз заборонив йому вступати до міліцейського навчального закладу. Старший Верес вважав це не кращим вибором для свого сина. Взагалі волів не говорити про правоохоронні органи, суддів і прокуратуру. У тридцять сьомому році за звинуваченням у зраді розстріляли його рідного брата. Думав, то була якась жахлива помилка або чиясь зла воля. Коли Сашку виповнилося дванадцять років, тато пояснив йому, що дядька реабілітували. Тоді хлопець так і не зрозумів до пуття, що це означає. Якщо дядько був у чомусь винний, то чому держава обмежилася простою констатацією факту? Повернула родині замість живої людини мертвий рядок із довжелезного списку репресованих, по тому реабілітованих. Але ж за цим рядком стояла не тільки смерть молодого льотчика, а й поневіряння його сім'ї і решти родичів. Одні залишились у Сибіру, інші вимушено оселились у Казахстані.

Згодом, після закінчення Другої світової війни, Володимир — брат льотчика-«зрадника» — з бойовими пораненнями повернувся в Україну, до рідного міста і одружився на випускниці педінституту. Освіта у родині цінувалася понад усе. Пращури по батьківській лінії належали до ополяченої української шляхти католицького

віросповідання. Дідусь-інженер зі своїм самодостатнім характером, відсутністю комплексів меншовартості, периферійності, ерудицією у різних галузях знань був у родині взірцем. Його наслідував дядько, який захопився авіацією. А тато — Володимир — не здобув вищої освіти. Зате у сім'ї Вересів шанували музику і образотворче мистецтво. З-поміж улюблених мелодій батька був «Полонез Огінського», який нагадував про пережиту тугу за батьківщиною. «Цінуй, сину, те, що ми живемо у себе вдома, а не на чужині, як твоя тітка із Свердловська».

На догоду батькові, молодший Верес вступив до гідротехнікуму і закінчив його з відзнакою. Але потім-таки подався вчитися на міліціонера, тому що з шістнадцяти років мріяв стати слідчим. У кримінальних розслідуваннях шукав прямі відповіді на те, що є злом, а що добром. Але чому дядька засудили і розстріляли — це питання для Сашка довго ще залишалося відкритим.

Олександр Володимирович знав, що колеги цінують його думку. Знав і те, що його внутрішня свобода і самоповага подобалися не всім. Та він сприймав упереджене ставлення до себе з поблажливістю сильної людини, яка вибачає страх слабких. Після багатьох років роботи в органах міліції він дійшов до посади заступника начальника обласної міліції — керівника кримінального

розшуку. Роки не змінили головного, з чим розпочав він міліцейську службу, а саме — того джерела порядку, що закладене, як він вважав, усередині кожної людини. За будь-яких політичних і економічних зсувів базовим принципом існування суспільства є закон, вважав Верес. Це його переконання тільки зміцнилося після навчання на кафедрі права під егідою ЮНЕСКО.

Генерал навіщось відкрив шухляду стола. До рук потрапила роздруківка останнього семінару, в якому брав участь. «Проблема універсальності прав людини. Міжнародні, регіональні та національні стандарти» — значилося на обкладинці. Тоді ж, два роки тому в Уральському університеті, Верес познайомився з Олександром Линенком. З тим самим працівником спецслужб, про якого згодом писали у російській пресі, що він «втік» до Великобританії разом із службовими таємницями. Минулого літа вони випадково здибались у Лондоні. То була щаслива зустріч. Дякуючи Линенку, Владислав мав надійний прихисток і перспективу гарного навчання.

Університетський диплом, відповідно до якого Верес став фахівцем з питань прав людини, в управлінні сприйняли немов якусь чергову «галочку» в анкеті свого працівника. Про існування кафедри ЮНЕСКО тут і не чули. Від керівника кримінального розшуку вимагалася щоденна

невтомна праця, а не широка обізнаність з європейським правом. Хизуватися цими знаннями йому б ніхто не дозволив. Це, швидше, був привілей міністра. Але Верес час від час міг ввернути словечко, видати хльостку фразу, від якої міліцейське начальство втрачало мову. Можливо, через це декому з них було незатишно поряд з таким нетиповим працівником. Олександр Володимирович і сам відчував, що йому вже не так легко, як раніше, знаходити спільну мову з колегами по управлінню внутрішніх справ. Хоча його тут знали вже понад тридцять років як облупленого.

Генерал підійшов до шафи, де в куточку стояла маленька мікрохвильова піч, й розігрів учорашню піцу, яку перед тим витягнув з холодильника. У його кабінеті було все, щоб днювати і ночувати на службі стільки, скільки того вимагатиме робота. Саме тієї миті у двері постукали. Це принесли першу теку зі справами. Дзен сказав з порога:

— За п'ятнадцять хвилин буде ще дві.

— Давай! Я чекаю, — озвався генерал.

Чверть піци, склянка чаю — і він почав гортати зшиток.

Ішлося буцімто про конфлікт навколо квартири у старовинному особняку. Насправді дуже скидалося на те, що якась фірма націлилася на

земельну ділянку під цим будинком... У більшості справ — наїзди на законних власників і захоплення чужих об'єктів нерухомості. Почерк один і той самий. Назва войовничої фірми видалася Вересу знайомою. За нею стояла інша компанія, вбудована в солідну корпорацію. Можливо, звідси й тягнувся шлейф замовлень на вбивство кількох підприємців і навіть просто фізичних осіб без будь-якого виду діяльності. З'ясувати ім'я найвпливовішого акціонера корпорації було справою кількох хвилин. Ним виявився депутат міської ради, якого генерал знав особисто, — Альберт Думанов. За цим сорокарічним чолов'ягою і раніше були деякі грішки.

Верес набрав телефон старшого колеги. Той за часів своєї служби вивчив уздовж і поперек курортне узбережжя Азова.

— Вам щось говорить ім'я Аліка Думанова?

Колега добре пам'ятав роки, що передували розвалу Радянського Союзу. Те курортне містечко уподобали не тільки чесні члени профспілки, яким вдалося вирвати собі путівку на відпочинок, а й звичайні бандити. За домовленістю з місцевою адміністрацією, пансіонати надавали представникам злочинних угруповань послуги. В окремих номерах веселі ватаги проводили уїк-енд. Стрижених «під нуль» здорованів з примітивною зовнішністю обслуговували панянки з показними

манерами і заточеним манікюром. З першого ж погляду було зрозуміло, що парочки звели знайомство між собою того ж таки дня. Тим гучнішими були зойки і зітхання, що долинали з бандитських номерів, тим роздратованішими ставали добропорядні члени профспілки із сусідніх кімнат. Дехто звертався до міліції, але вона неохоче реагувала на скарги курортних зануд.

Ключовою постаттю у нічних діях був Алік Думанов. Цей моторний хлопець походив із багатодітної сім'ї, яка залишила Кабардино-Балкарію і оселилася тут років п'ятнадцять тому. Повернувшись з Афганської війни, Алік організував підпільний бордель, сам виконував обов'язки менеджера і водія одночасно. Окрім сексу, клієнтам пропонувалися наркотики, що було вже серйозно. Це тягнуло за собою кримінальну відповідальність. Слідчий так і сказав Думанову, зачитавши йому вголос відповідну статтю Карного кодексу. Молодик заартачився, почав просити, щоб його відпустили — мовляв, визнає, що оступився. І, як не дивно, у цього слизняка виявився заступник — очільник однієї громадської організації, що об'єднувала колишніх бійців спецназу, які воювали в Афгані. Думанова відпустили, навіть не зареєструвавши правопорушення, яке він скоїв.

— А ти як думав? — зітхнув колега. —

«Афганців» ми не чіпали. Така була негласна вказівка. Тим більше тих, хто воював у загонах спецпризначення. Потім Думанов зареєстрував свою фірму і знайшов підхід до місцевого начальства. Отож тепер його голими руками не візьмеш. Сашко, ще одна суттєва деталь. Думанов каже: «Хто проти мене піде, той швидко вмирає».

— Спасибі, що попередив, — сказав Верес і замислився.

Віднедавна Думанов взяв наступну висоту — перебрався до обласного центру і став депутатом міської ради. Отож, курортний скоробагачко, який пройшов шлях від продажу біляшів на пляжі аж до участі у місцевому самоврядуванні, набув ваги. Верес, за своєю давньою звичкою, коли у місцевому «парламенті» з'являвся новачок, намагався визначити, до якої когорти той належить — до «зłodіїв» чи «бунтівників». Спочатку схилився до другого варіанта, тепер вже — до першого. Верткий, балакучий Алік з першого ж погляду тягнув на екстраверта, що насолоджується самим шоу, створеним особисто. Але, виявляється, Думанов був не таким простим і свою галасливу динаміку вмів перетворювати на капітал.

Гортаючи сторінки інших справ, Верес з'ясував, що курортного вискочку цікавила не тільки земля, а й бюджетний пиріг, який нарізали у стінах міськради в атмосфері цілковитої

таємничості. Думанов розвинув активність у постачанні харчів дитячим садкам і школам. Пролазливий депутат діяв під виглядом довіреної особи керманіча провідної парламентської фракції. Він приходив на підприємство, що обслуговувало ті їдальні, і заявляв: або ми, або ти. Якщо хочеш зберегти своє місце під сонцем, бери нас у партнери. Це означало: плати відкат. Звісно, директор підприємства платив відкат. А щоб компенсувати ці непередбачувані витрати, піднімав ціни на свою продукцію.

Наступна течка розповідала про інші бізнесові винаходи Думанова. Останнім часом місто обплутала своїми уявними послугами новостворена фірма, що спеціалізувалася на будівництві. Знову ж таки, паразитувала вона на бюджетних установах. Не маючи ліцензії на подібну діяльність, фірма існувала винятково на папері, була примітивною прокладкою, що не заважало їй подавати заявки на участь у міських тендерах. Алік винаймав робітників — дешевих супідрядників і жив за рахунок накруток маржі на вартість робіт. Відтак, заробляв гроші на порожньому місці.

Тепер у Вереса почала вибудовуватися певна версія того, що відбувалось останнім часом на місцевих ринках нерухомості, землі і будівництва. Скрізь поширювався вірус рейдерства, запущений Думановим. Він розчищав собі дорогу жадібно і

нахабно. Ось тільки куди прямував цей новоприбулий нувориш і де знаходиться Замок, до якого він прямує — у Маямі, Ніцці чи просто на Канарах? Але найгірше було те, що коїлися вбивства.

На годиннику була дев'ята вечора. Зазвичай у кабінеті керівника кримінального розшуку переставало світитися пізніше. Але сьогодні після прочитаного Вересу запраглося домашнього затишку. «Жигулі» сірого кольору помчали генерала в ніч.

Звичайно, його пес уже нетерпляче переминається у передпокої, чекаючи господаря, — подумав Олександр Володимирович з приємністю. У пакеті для собаки є дещо смачненьке. Ото зараз плигатиме від радощів! Вівчарка з кличкою Інвар останнім часом стала для генерала чи не єдиною хатньою розрадою.

Затишок в його квартирі був доволі умовним поняттям. Тут не вистачало жіночого тепла, дефіцит якого господар компенсував за рахунок інтер'єру. Що насамперед впадало в очі гостям, які приходили сюди — це неабияке відчуття художнього смаку господаря оселі. Центральним об'єктом для споглядання у тіснуватій двокімнатній квартирі була картина, власноруч написана Вересом з натури кілька років тому. На полотні на тлі чудернацьких скель на березі ріки було зображення

якогось древнього воїна у повному бойовому обладунку. Скрізь висіли світлини з необмеженою тематикою: пейзажі і пам'ятки архітектури, скульптури і фонтани, дитячі обличчя і композиції в стилі «ню». Натурницею була одна й та сама брюнетка з великими чорними очима — його дружина. Будь-якому вимогливому поціновувачу людської вроди обов'язково впали б у вічі бездоганна статура і рівна засмага, тонкі риси обличчя і вираз якоїсь надзвичайної чутливості цієї жінки. Одна стіна в кімнаті була зайнята скляними стелажми з холодною зброєю. Над ними висіла вогнепальна. Решту стін господар заставив книжковими шафами.

Олександр Володимирович увійшов до квартири, і тут його радісно обійняв лапами ліпший друг Інвар. Господар ласкаво погладив його усміхнену мордочку, поторсав зашийок і стомлено скинув куртку на тумбочку у передпокої. Потім повернувся і повісив одяг на плечики до шафи. Мимохіть зиркнув у дзеркало і помітив, що має кепський вигляд. Зняв мундир, шарпнув із полички спортивний костюм, перевдягнувся. Перевзувся. Про щось замислився. Так і сидів, поки до нього не підійшла вівчарка і не лизнула хазяїна в ніс. Звичайно ж, наступним пунктом їхньої програми була прогулянка в сусідньому скверіку. Життя йшло за спланованим графіком.

Повернувшись з вулиці, Верес погодував Інвара і розігрів собі якихось напівфабрикатів. Заварив чаю. Вранці, напевне, зателефонує син із Лондона, і це було єдине радісне передчуття цього вечора.

Дзвінок з мобільного телефону відірвав його від рибних бургерів якраз посеред трапези. Це була Ася, його колишня однокурсниця.

— Потрібна твоя компетентна допомога! Терміново!

— Гарзд. Зустрінемося завтра о дев'ятій ранку при повороті на міст, як їхати на острів.

Заступник начальника обласної міліції завжди готовий був вислухати Асю Вуїч. Вона заслуговувала на увагу хоча б тому, що все життя приятелювала з його дружиною — Тамарою Бобровою. Тією самою красунею, яка тридцять років тому дівчам правила бал у їхньому товаристві. Усі вони навчалися тоді у технікумі, Томка наймодніше вдягалася й вважалася найбільш перспективною нареченою з огляду на статки батька. Йшлося про відомого члена ЦК, який проштрафився через неправильні погляди своєї дружини. Після переїзду з Москви його призначили на посаду першого секретаря обкому партії, а потім він керував електротехнічним технікумом. За начитаною, елегантною Тамарою упали хлопці з

випускних груп, а вона перебирала їхніми кандидатурами, як хотіла. Власне, тоді Сашко не дуже розраховував на успіх в очах такої красуні і розумниці. Вдома у неї скрізь були книжки, тут вечорами читали вголос Мандельштама і Пастернака, щовечора хтось сідав за піаніно, звучали вальси Шопена і Мендельсона. У виконанні цієї дівчини однокурсники вперше почули мелодії з уславленої «Вестсайдської історії» Бернстайна... Лише мініатюрна оката Вуїч, в якій тато мав дворянське походження, спромоглась увійти до їхньої компанії. Але її переслідувала малоприємна роль організатора масовки на постійних дефіле сестер Бобрових.

Верес одружився таки на коханій Тамарі. Щоправда, після того як вона побувала у шлюбі з його другом Рустемом. І все було б добре, якби якогось дня генералу не розповіли по великому секрету, що його хлоп'я часом перебуває у досить дивному стані. Затримують, приведуть у районний відділок міліції — і відпускають, як тільки дізнаються, чий то нащадок. Після того відкриття Верес прийшов додому і вивернув кишені Олегових штанів. Звідти випав пакетик з травою, сім чи десять грамів. Просто ганебно! Якийсь хрущ носить сюди зілля у нього під носом?! Запитав дружину: «Хіба ти не помічала, що син бавиться з наркотиками?». «Не руш! — заволала вона. — Не

підходь! Ти його вб'єш!»). Олександр Володимирович відступив. Колись запрягся, що її синок ніколи не бачитиме від нього зла, а тільки добро. Тамара почала верзти якусь нісенітницю — мовляв, він, Верес, бачить в її синові від першого шлюбу причину своїх невдач, втілення зла... Завжди, як тільки чоловік намагався розібратися з Олегом, вона ставала між ними.

Коли вдома здіймався гвалт, генерал йшов із дому. Відразу прямував на острів. Тут йому було легше, душа ставала на місце. Якось після чергової сварки не став ночувати вдома. Тамара не промовчала і кинула вороже: «Зраджуєш!..». Отак і розійшлися. Але трапилося це не відразу. Промучилися з Олегом довго. Виявляється, наркотики він спробував ще в тринадцять років. Лікування в наркологічному диспансері коштувало чималих нервів, дружина не бажала розголосу. Утім кому-кому, а генералу розголос теж був ні до чого. Однак чи є якийсь інший спосіб зупинити цю заразу? Та дарма старався — Олег втік із лікарні. А примусового лікування від наркоманії, за рішенням суду, як би на тому не наполягав батько, не застосовували. Прийшов час — взяли хлопця служити до армії, та він не витримав, дав драпака з частини. Знову татко-мільціонер виручив, використовуючи зв'язки. Загладив скандал, відрядив лікуватися до всесвітньо відомого

нарколога у Киргизії. Там серед діточок інших впливових людей Олег трохи дійшов до тями. Та, повернувшись до рідного міста, знову зірвався.

Виріс Тамарчин і Рустемів нащадок і став статево дозрілим чолов'ягою. Був він дорослим тільки з виду, а розум мав дитячий: не хотів вчитися, жодної спеціальності не мав, ніде не працював. Натомість його пристрасть до наркоти в поєднанні з алкоголем набирала чимдалі страхітливіших обрисів. Найменшою провинною в його поведінці було те, що він виносив речі з дому, аби купити собі чергову пайку дурману.

Верес сушив голову над тим, як запобігти іншим конкретно злодійським проявам цієї поганої звички. Він зробив останню поступку — наполіг, щоб психіатри оформили хлопцю інвалідність. Відтепер вчинки Тамарчиного сінка розглядалися крізь призму шизофренії. Це була остання межа. Попередив обох: наявність такого діагнозу не позбавляє злочинця від кримінального переслідування. І пообіцяв, що більше не ховатиме Олега від справедливого покарання. Забрав із собою молодшого сина Владислава і зарікся показувати його родичам — зіпсують! Сказав, що побачаться вони лише за умови, якщо старший син назавжди покінчить із зіллям і влаштується на роботу. Після такого ультиматуму у жінки остаточно поїхав дах. Подружжя розсварилося

вкрай.

Верес прийняв такий стан речей як кармічне випробування.

Відтоді минуло більше року — Олег тримався в тіні. Про скандал у їхній сім'ї нібито ніхто не знав, принаймні не говорили вголос. У Тамари була така-сяка робота у центральному універмазі. Щомісяця Верес оплачував комунальні витрати колишній сім'ї, залишивши їй приміський котедж, де стільки років прожили всі разом, а сам з молодшим сином перейшов жити у службове житло.

Він став не першим і не останнім генералом, чий нащадок вживав наркотики. Ця зараза поширилася після Афганської війни. Біда оселилася в домівках багатьох українських сімей. Талібан помстився за вбитих воїнів тим, що зробив хворими дітей своїх ворогів...

Розмірковуючи над цим, Олександр Володимирович водночас неухважно стежив за черговим футбольним матчем по телевізору. А на завершення дня чоловік таки дійшов висновку, що Тамара стала немов якір його свободи з часу, як вони одружились і він усиновив Олега. Справжнє становище в його сім'ї рано чи пізно буде відоме всім і погана слава його найближчих родичів обернеться тенетами на його шії.

Верес, живучи самотником, уже не перший

місяць помічав, що занурюється в жахливий депресивний стан. Пити він не міг, нескінченно спілкуватися з Інваром і ходити на полювання теж не часто випадало. Що ж буде далі? З'явилося жагуче бажання припинити цю муку і щось докорінно змінити у власній долі. Ася могла стати призвідницею цих змін. Тільки він поки що не знав, з якого боку.

Друга глава

Американського морпіха викрили вчора. Це вдалося зробити власними силами. Щоправда, трохи допомогла Асина подруга, «ас» у сфері інформаційних технологій. Вона порадила, як вчинити далі. Потрібно було виявити місцезнаходження комп'ютера, з якого надсилає свої листи морпіх, який буцімто перебуває у Перській затоці. Той самий вояк, який, за його словами, в складі об'єднаних сил США і Великобританії захищає шийтське і курдське населення. Подруга вже три роки як жила у Сполучених Штатах, ще й досконало володіла англійською. Добре їй давати поради з Америки, де інформаційні технології стали неодмінним додатком соціальної політики президента Білла Клінтона. Пише, мовляв, потрібно з'ясувати «ай-пі» адресу. А як практично це зробити, Ася прочитала

на якомусь сайті. «Ай-пі» адресу, з якої надсилав листи морпіх, неможливо було виявити, така відповідь надійшла за кілька секунд на Асин запит. Хоча платформа, завдяки якій ця адреса існує, — цілком легітимна — російська. Вочевидь, особа, яка користується цією «ай-пі» адресою, не бажає, щоб її виявили. Військові — вони такі втаємничені... Але чому саме російська платформа? Асю почав брати сумнів, чи не сидить її «морпіх» десь у Твері чи Рязані, а, може, й ще ближче. А головне невдоволення полягало у неправильності ситуації. Що це за коханий, який після кількох місяців листування наважується просити у жінки грошей? Подруга висловила припущення, що йдеться про міжнародну шахрайську мережу.

Однак Ася Вуїч все ще перебувала у загальмованому стані і лише за якихось пару годин спромоглася таки покінчити з мрією заарканити перспективного американського нареченого. На цьому можна було поставити крапку — казка у вигляді любовного листування скінчилась. Але, якою б прикрою не була поразка, цікавість взяла гору. Асі вдалося дізнатися у «морпіха» прізвище одержувача коштів і назву лондонського банку, куди мали би надійти її дві тисячі англійських фунтів стерлінгів. «Але ж яка психологічно точно вивірена гра, яке знання жіночої психології!» — не могла заспокоїтися Ася. Вона запалилася почуттям

помсти. І справді, листи «морпіха» вражали, розбурхували уяву, вони були складені майстерно, і з них поставав образ мужнього, благородного і самотнього воїна. Усе це завдавало їй разючого удару в самісіньке серце. А чого були варті самі фотографії, які постачав Асі «морпіх»? Вони мали більш ніж достовірний характер. Особливо той знімок, на якому було зібрання шановного керівництва військового миротворчого з'єднання. Камера зафіксувала майже інтимний момент, коли у великі коробки розкладалися пачки доларів. Тих самих коштів, зароблених морпіхами, які збираються йти у запас. Серед цих героїв, мовляв, і він, Майкл Фостер зі штату Іллінойс. Оскільки ж він хоче назавжди пов'язати свою долю з пречудовою Асею, то відправив свою коробку з доларами до Лондона, у той самий банк, чії реквізити надсилає своїй коханій.

Була з-поміж надісланих «морпіхом» фотографій особлива — з неї дивився чоловік, якому відводилася роль «дипломатичного кур'єра». Він мав би доправити до України кошти і нагороди «морпіха». Американець переживав, аби з ним чогось не трапилося перед самісіньким виходом у запас. Цінний пакунок, який начебто мали намір надіслати Асі, за словами «морпіха», зберігався в ятці одного з лондонських банків. Саме за доставку цього «герметично запаяного» вантажу до України і

повинна була заплатити Олександра Вуїч — та єдина людина, якій «морпіх» міг би зі спокійною душею передати свій скарб. Утім Майкл Фостер уже встиг запідозрити її у нещирості. «Люба моя! — писав він у своєму останньому листі. — Ти мені не довіряєш. Усе, що потрібно тобі зробити — це надіслати на зазначену адресу дві тисячі англійських фунтів стерлінгів».

Після того як Ася промучилася біля комп'ютера три години, вона пішла на кухню і випила холодного соку. Потім у стані якогось ступору повернулася назад, сіла за письмовий стіл і, натхненна якоюсь вищою силою, набрала потрібні пошукові слова. Потім клікнула на адресі сайту, підказаного Гуглем. Яке щастя! — з веб-простору на монітор випала рясно засіяна текстом сторінка. Жінка обрала потрібну опцію і раптом змінилася на обличчі. З екрана на неї напливало посвідчення «дипломатичного кур'єра»! Чоловік на фотографії зберігав той самий байдужий вираз людини, яка перебуває в стані цілковитої апатії. «Ну і мармиза! Він схожий на безперспективного пацієнта якоїсь онкологічної клініки!» — подумала Ася і здригнулася через відчуття огиди, якою пройняло все її єство. Поборовши гостру неприязнь до суб'єкта, зображеного на світлині, Ася переключилася на інший файл. Це було надіслане «морпіхом» посвідчення, яке він буцімто сканував

спеціально для своєї віртуальної подруги. Мовляв, нехай переконається в «справжності» його «кур'єра». Обидва посвідчення — з сайту і з електронної пошти Фостера — були одним і тим самим документом. З тією лише різницею, що перший виклала на своєму офіційному сайті американська служба захисту прав споживачів. Служба попереджала про міжнародну шахрайську мережу, що діє з допомогою таких «кур'єрів».

Асю ледь не «розвели», як мале дитя!

Але й це відкриття не вбило її інтересу до «морпіха», зображеного на фото. Ця світлина викликала якесь подвійне враження. Вона мала б служити наживним гачком для жертви. Водночас чесне, відкрите обличчя чоловіка у військовій формі свідчило про неабияку мужність. Жінка думала: «Хіба може брехати людина з такими очима?! І як не соромно шахраєві ганьбити честь мундира американського військовослужбовця! Так просто йому це не минеться». Портрет морпіха міг належати людині, яка існує насправді. А втім, вона припускала, що цього морпіха могло й вже не бути серед живих. Ася відчайдушно намагалася виправдати свій невідчепний інтерес до чоловіка, з яким нібито пережила віртуальний роман. Їхні душевні стосунки тривали півроку і не минулися безслідно — жінка почала почуватися краще, навіть схудла і подбала про оновлення свого гардеробу.

Американець приходив в її сні. І Ася подумала, що через таку пригоду не спатиме ночами. Вона згодна була б остаточно поставити крапку в цій історії, якби дізналася, хто ж насправді зображений на портреті, виставленому в інтернеті шахрайською фірмою під іменем Майкла Фостера — того самого, який буцімто зацікавився її 45-річною особою і який досі значиться її другом у Фейсбуці.

Ось на цій думці Вуїч і згадала про Вереса. Щоправда, з часу їхньої останньої зустрічі минуло, здається, близько двох років. Після того, що сталося в сім'ї генерала, було б безсовісно з її боку копірситися в його душевних переживаннях. Але сьогодні не той випадок. Цього разу був конкретний привід і копірситися треба було в її почуттях.

Розсерджена Ася набрала номер телефону свого друга. Довго ніхто не озивався. Нарешті вона почула знайомий баритон Сашка. Генерал попередив, що їх чекає не просто прогулянка, а фізична розминка. Знав, що Ася Вуїч, незважаючи на роки, й досі зберігає спортивну форму — з часів їхнього спільного навчання у гідротехнікумі. Тоді вони були в одній команді з велоспорту. Тепер обоє без пари. Щоправда, Верес і досі офіційно значився як одружений.

Вранці Вуїч стояла в тому місці, де вони домовилися зустрітися. На голові в неї сміховинно

стирчав балабончик лижної шапочки. Генерал зупинив свої «Жигулі», вийшов усміхаючись, обійняв приятельку, поклав її рюкзачок у багажник, посадив у крісло поруч із собою. Потім дістав із бардачка букетик мімоз і простягнув їх Асі. Цілий оберемок таких квітів лежав на задньому сидінні. Чоловік знав, що подобається жінкам, хоча не часто користувався цим, але сьогодні було 8 Березня — час, коли вони мали право на подарунки і компліменти від нього.

Здавалося б, низенька на зріст Вуїч і двометровий Верес являли собою кумедну пару. На перший погляд, харизматичний серцеїд і невротична дамочка із зовнішністю гризетки. Але насправді цей чорнобровий степовик, схожий на голлівудську зірку, й прудка оката Аська були гарними партнерами і навіть без слів розуміли одне одного.

Жінка скоромовкою розповіла про свій віртуальний роман. Вислухавши її історію, Сашко відразу сказав:

— Справжнісіньке «кидалово»! Ти хочеш із цим іще щось робити?

Жінка подала генералу аркуш паперу з написаною на ньому адресою.

— Тут прізвище одержувача коштів і його банківський рахунок у Лондоні. Хіба таке не цікавить нашу доблесну міліцію?

Вони проїхали міст, відчули під колесами скелястий ґрунт острова і зупинилися біля пішохідної доріжки. Верес припаркував машину і відчинив дверцята. До салону увійшло вологе свіже повітря. Чоловік начебто хотів відразу ж підвестись, але спершу поглянув на свою супутницю, примружився і в'їдливо подивився їй просто у вічі.

— І це все, що ти хотіла мені сказати?

Жінка розпачливо зітхнула і опустила очі. Голос її затремтів, на шиї позначилася вена.

— Звісно, не про того шахрая мова... Я про портрет самого «морпіха»! Він пише, що має багато нагород, що є заслуженим ветераном збройних сил. Сашко, прошу тебе, довідайся, кому насправді належить це фото! І яке прізвище в цього чоловіка! Я все-все хочу знати про нього!

Генерал перестав образливо підсміюватись і взяв фотографію «морпіха» в руки.

— А що, він симпатичний. Яка ж ти романтична! Ну, не ображайся, я бажаю тобі щастя. Гарзд, я постараюсь тобі допомогти! Ану, тепер давай за мною!

Верес підвівся, ворухнув плечима і побіг, Ася за ним. Відстань між ними швидко збільшувалася. Їхній супутник — вівчарка з білою рисою на тім'ї — розгубився і не знав, за ким йому слідувати. Генерал покликав собаку:

— Інваре!

Три постаті здійснили три кола навколо озерця, а потім попрямували до джерела, де Сашко зібрався набрати води. У його рюкзаку торохнули порожні фляги.

Ася аж задихалася, ледь встигаючи за своїми супутниками.

— Ну і кличка у твого пса. А ти знаєш, що означає слово «інвар»? Це сплав заліза з нікелем.

— Тобі видніше. Це ж ти у нас після технікуму подалась у металургійний інститут.

— ...і набула там спеціальності «обробка металів під тиском». Але від того диплома залишився тільки спомин. Ти ж знаєш, наше славнозвісне конструкторське бюро давно спочило з Богом.

— А де тепер твоє місце базування?

— А! — розпачливо махнула рукою Ася. — Усього-на-всього міський Центр технічної творчості для юнацтва. А ти, бачу, як завжди, на висоті. Але чому сам? Невже з часу, як пішов від Томки, не вподобав собі іншу красуню?

Генерал хотів відмовчатися, але нагадування про дружину його зачепило.

Він уточнив:

— Не я пішов, мене «пішли». Через Олега...

Підла Аська, давня подруга дружини, хотіла підштовхнути співрозмовника на дальшу

відвертість.

— Не вірю! Такий мент, як ти, може скрутити будь-якого злодія, а не те, що якогось сопляка з пайкою в кишені....

Верес глипнув на колишню однокурсницю і бовкнув похмуро:

— Не мій він... син. У тім-то й справа.

Ася це знала.

Генерал зі своєю приятелькою ще довго роззиралися на всі боки, підходили до скель, торували притрушені листям стежки, поки не зупинилися біля полеглої сосни, чий стовбур можна було використати замість тимчасового столика. З Вересового рюкзака визирнули бутерброди, з Асиного — апетитні пиріжки.

— З м'ясом, — сказала вона. — А ці із сиром.

Такого смачного найдку Сашко давно не мав.

— А признайся, колись усі ми — ти, Рустем, Тамара, Антоніна, я — були непоганою командою, — знову ятрила Вересову душу Аська. — Пам'ятаєш, як ми мріяли побудувати фонтани? Кожен — свій, казковий, неповторний. Ми вважали себе майбутніми зодчими, особливо ти, тому що перед тим закінчив художню школу. Носився з ескізами, ходив на етюди...

— Так... Тільки Томці забракло терпцю робити креслення, перейшла в торговельне училище. А мені, можливо, колись знадобляться ті

ескізи і креслення.

— Ти думаєш? — жінка проникливо, як це вміла тільки вона, чиркнула очима.

— Життя непередбачуване...

— Боїшся, що станеш аутсайдером?

Ася знала, що з якогось часу її приятель почувався непевно у високих службових кабінетах. Крім усього іншого, в його життєписі наближався термін, коли міліціонерів зазвичай відправляють у запас. Знаменитий детектив, красень, освічена і сучасна людина... Можливо, хтось і виявив би бажання назавжди позбутися генерала, відібравши у нього улюблену роботу. Шкода, якщо таке станеться, — подумала Вуїч. Маючи чималі достоїнства і заслуги, досягаєш певного рубікону: ти у розквіті життя, на піку можливостей, а тебе відправляють униз, щоб ти казна-де подівся, на пенсію, де втрачаєш відчуття власної ваги і навіть часу. Хоча трапляється й навпаки — значно підвищують по кар'єрній драбині. А чому б і ні? Ася була переконана, що генерал Верес міг легко скласти конкуренцію навіть чинному міністру, під яким захиталося крісло.

— Моя репутація відома, анкету вивчено уздовж і впоперек. А від долі не втечеш. Починав навчання як небіж репресованого, одружився по-дурному на нелюбій у двадцять один рік, потім усиновив дитину, яка зіпсувала мені кілька років

життя...

— Але ж було кохання, — сказала Ася.

Олександр скрушно хитнув головою. Вони обидва як ніхто добре знали початок цієї історії.

....Одна з сестер Бобрових, білявка Антоніна, була простішою, а от старша на рік чорнява Томка ставилася до всіх з погордою, і це тим сильніше роздражнювало Сашка. Він знемагав від кохання і терзався думкою про те, що старша сестра могла б стати його трофеєм на святі молодості, але чи стане? Він був довготелесим прищавим хлопчаком, який безнадійно уклепався у принцесу і, власне, тоді вирішив стати гідним уваги такої дівчини, як Тамара Боброва. А поки що він ходив в ескорті у Рустема Аннаєва, чий батько повернувся з Великої Вітчизняної війни героєм. У цього таджика був статус принадного жениха, уславлений батько нічого не шкодував для сина. Рустем знав про невимовні любовні страждання друга і ставився до них поблажливо. Мовляв, мати такого друга ніколи не зашкодить.

Друзі одночасно пішли служити до армії. Дівчата нібито не були проти дружити з ними й надалі. А потім сталося перше серйозне потрясіння для Сашка — Аннаєв і Тамара несподівано побралися. Який кидок! Рустем скористався тим, що вийшов на дембель трохи раніше. Чи то через розпач, чи то заради бравати Верес зопалу враз

одружився на Антоніні Бобровій. «Дозволь бути ангелом-хранителем поряд з тобою!» — казали його очі, звернені до Тамари. Саме так, поряд. Після подвійного весілля впоратися з цим надзавданням, з технічної точки зору, було просто: обидві молоді сім'ї мешкали в одній просторій квартирі. Але, щоб переступити поріг сусідньої кімнати і взяти Томку за руку, — для цього існував вищий, моральний поріг. Потім він таки звабив цю принцесу і під осудливий шепіт рідні повів її до загсу...

Коли покінчили з «під'їданчиком», жінка згорнула пакети і навіщось набрала суворого виразу. Інвар зрозумів, що кращу частину пікніка закінчено, і завмер, вивчаючи обличчя нової знайомої.

— А тобі ніколи не спадало на думку, що ти зловживав силою, виявляв жорстокість? Що занадто круто повівся з Тамарою? Якби не ставив питання руба, зберіг би з нею стосунки.

— Що ти маєш на увазі? — Верес не очікував, що Ася викотить проти нього такого воза: жіноча солідарність попри все брала гору.

— Томка розказала мені, як ти добивався всиновлення Олежки. Цілий місяць протримав Рустема в ізоляторі. Після цього він і підписав папір з відмовою від батьківства.

— А-а, Томчині чергові обвинувачення. А вона чим незадоволена? Я це зробив саме на її

прохання. Точніше, це була її умова. А з Рустемом було так...

Олександр вагався, перш ніж розпочати свою розповідь. Дістав із рюкзака якийсь чудернацький ніж антикварного вигляду, втяв очеретину, став біля зламаного бурею стовбура і навіщось почав його кряти. Ніби готував себе до важкої сповіді. Засмагли і напрочуд молоді руки, точні рухи, зосереджене обличчя чоловіка, в якого неодмінно буде ще багато попереду значного і цікавого... Ася справді пишалася своїм другом і покірно чекала, поки він збереться з думками.

Перші ж слова генерала вразили жінку. Аннаєв — ніяка не жертва. Його справжній спосіб життя разюче відрізнявся від того, що про нього знали оточуючі. В обмін за це мовчання він і підписав папір, якого потребував Верес. Після чого таджика відразу ж звільнили з ізолятора. Сказавши це, Асин приятель знову надовго замовчав. Вона не стрималась і запитала:

— Що ж такого міг скоїти Аннаєв? Він же постійно був під прикриттям свого батька-героя, а старому було не однаково, як поведився його нащадок...

— У тім-то й справа, що Рустем чкурнув нібито на заробітки до Казахстану. Від нього тільки й чули — і ти теж, напевне, — що працює на космодромі «Байконур» водієм у високого

начальства. Усі, зачаровані цими брехнями, розвісили вуха.

— Ти не розвісив, — кинула насмішкувато Ася.

— Я стежив за його геройськими походеньками. Тим паче що молода дружина «байконурівського водія» разом з маленьким Олегом залишилися без чоловічої опіки. Поряд завжди був я: приносив їм молоко, продукти з магазину, підвозив до лікарні, коли це потрібно було, морочився з дитячим візочком, навіть доглядав за немовлям. Хоча в мене з Антоніною ось-ось мала народитися своя дитина. Словом, я турбувався про обидві родини. А Рустем приїжджав раз на три місяці. Побуде кілька днів — і назад, «на космодром». Я й подумав, що, напевне, він має там другу дружину. Шаріат це дозволяє. При цьому Рустем хотів виглядати сучасною людиною, тому, напевне, приховував, що має іншу. А як Томка мучилася без нього вдома сама, його не обходило.

Цієї хвилини почувся гавкіт пса, і за якусь мить він прибіг до господаря з палицею у зубах. Верес схвально погладив Інвара по голові і викинув палицю геть на галявину, де гралися дітлахи. Собака теж хотів погратися, але йому наказали почекати. Асі вривався терпець послухати продовження історії.

Аннаєв ніяк не міг збагнути, як так трапилося,

що в нього забрали дружину, — вів далі генерал. Він такого ніколи собі й уявити не міг через те, що менталітет мав інший. Згідно із шариатом, при існуючій полігамії, вважається великим гріхом, коли чоловік одружується на рідній сестрі своєї дружини. Але Томка законами шариату не цікавилася, тому що, коли виходила заміж за Рустема, мала його за цілком світську людину, а головне, за статусом рівну їй, дочці экс-секретаря обкому. Щоб улігся скандал у благородному сімействі, Сашко з новою дружиною виїхали до Свердловська, а коли повернулися в рідні місця, у молодого слідчого з'явилася можливість перевірити казахстанські зв'язки «ображеного» таджика.

Далі генерал сказав дещо таке, від чого в Асі її великі очиська стали взагалі схожі на дві автомобільні фари.

— Рустем ніколи не мав жодного стосунку до «Байконура». Я з'ясував це досить швидко і пошкодував, що родич так довго водив нас за ніс. Аннаєв не хотів вчитися далі, а з гідротехнікуму виніс досить слабенькі знання. То ж, мабуть, вирішив підкріпити свою репутацію за рахунок батькового авторитету. Тільки ніяк не міг до пуття скористатися цим скарбом. Він вигадав для себе квазіурядову діяльність...

Характер його пересувань був досить цікавий.
Сліди таджика вели до кордону з

Афганістаном. Аннаєву вдавалось уникати зайвого контролю завдяки своєму гучному прізвищу — у тих краях його батька знали і поважали. Фури були забиті динями і всілякою городиною, а насправді в них цибулини були натовчені героїном. Ось яким водієм — від кордону до Казахстану — працював Рустем. Далі героїновий караван прямував до Москви і Петербурга. Аннаєв розповів слідчим усі подробиці свого наркотрафіку, після чого підписав папір про відмову від батьківства і вийшов на волю. Відтоді припинилися його «відрядження у важливих державних справах». Він влаштувався на автобазу, де його ледь терпіли через брехливість і зверхність, а згодом почав пиячити.

Розплутавши кримінальні походеньки колишнього друга, Верес обіцяв не порушувати проти нього карної справи, ніде не згадувати його прізвища і тримати язика за зубами, особливо пильнуючи, щоб про цю історію не дізналися Аннаєв-старший та колишня дружини. Рустем не хотів травмувати батька-героя на старості років, а перед Томкою й досі намагався тримати форс. Тільки наполегливі розпитування Аськи примусили Олександра підняти завісу над загадковим Рустемовим зреченням батьківства.

Шок від почутого вгамував непосидющу Асю на якусь часину, допоки в її свідомості нова інформація не розклалася по полицях. Виходило,

що Сашко задля стосунків із коханою пожертвував набагато більшим, ніж можна було собі уявити. І зробив дещо таке, що мала б зробити сама Тамара! Він брав на себе всю неприємну частину облаштування їхнього спільного життя. І невідомо, скільки поступок ще зробить на користь свого вже зруйнованого сімейства. Не викликало сумніву лише одне: Томка Боброва справді була жінкою його долі. *Femme de son destin.*

Вуїч озирнулася на плавні — скрізь панувала тиша, тільки деінде крякне качур і зашурхотить опале листя під ногами. Скельця тонкого льоду в місцях, де залишили сліди дикі качки, далекий димок із заводських труб, мінливе майже весняне небо... Жінка зненацька втратила рівновагу — одна з її кросівок застряла в якійсь пастці. Асину ногу затиснуло в ловильних пугах, розрахованих на дрібну дичину.

Генерал підхопив жінку, коли вона спіткнулася. Знову став у пригоді його чудернацький ніж.

— Обережно! Тут ще за часів князя Святослава траплялися нещастя! — вигукнув Олександр і допоміг приятельці звестися на ноги. — Негідники! Тут же заповідна зона!

Тутешня розкішна природа дошкуляла бракон'єрам і завидючим комерсантам своєю незайманістю. Їй мстилися ті, хто не спромігся

загарбати ці рідкісні принади. На їхні витівки витрачав практично весь свій час директор тутешнього заповідника. Поза очі його називали комендантом острова, хоча звався і без того красномовно — Зорею. І діяльність його відповідала прізвищу. Чорним археологам тут виписали вовчий квиток. Натомість під відкритим небом з'явилася січова застава, через що обкратити острів стало якось навіть соромно. Однак прокуратура витлумачила цю ініціативу як перевищення службових повноважень. «Коменданта острова» завалили судовими позовами.

— Треба виручати Зорю, — сказала Ася. — Я виступлю на сесії міської ради. Підтримаєш?

Олександр був її колегою-депутатом міськради і очолював комісію з правоохоронної роботи.

— Звісно, підтримаю. Але навряд чи це допоможе. — Верес зітхнув. — Якби ти знала, скільки бруду, злого умислу навколо кожного з нас, навколо нашого міста. Щоб навести в цій країні порядок, потрібен свій Піночет.

— Тобі імпонують його методи переконання? Це ж кривавий диктатор!

— Не перебивай, послухай. Ти недооцінюєш Піночета. Він дав багатіям десять днів на переведення їх капіталу до країни і дозволив потім працювати відповідно до всезагальних,

обов'язкових правил...

— ... а хто не переказав кошти — того розстріляли.

— Саме так, — жорстко відказав Олександр.

Ася гмикнула і подумала, що генерал не насмілиться поділитися подібними міркуваннями з трибуни міської ради. Тим паче посягнути на всевладність мера, хоч як критично не ставився до нього насправді.

Від наступних виборів градоначальника, які мали відбутися за півроку, ніхто не очікував несподіванок. У боротьбі за цей пост традиційно перемагав ставленик металургійного лобі. А екологія міста від цього не поліпшувалася. Тут роками нічого не мінялося на краще. І скасувати цей порядок речей не міг ніхто.

Верес запропонував вертатися. Його очі блищали від задоволення. Могутній організм ожив, напився весняного молозива. Красень та й тільки. Усе в нього буде добре. Хоча, як знати... Генерали міліції завжди ходять по лезу ножа.

А от свої жіночі мрії Ася майже перекреслила. Робота у Центрі технічної творчості молоді давала мізерну зарплату. Вуїч здавалося, що вона не живе, а відбуває життя, наче покарання, незрозуміло задля якої мети. Єдиним яскравим клаптиком на полотні одноманітних буднів була пригода з американським «морпіхом», і та виявилась

оманливою.

Кілька років тому її охопило палке бажання реалізуватися на депутатській ниві, своїми руками вписати в історію рідного міста рядок слави. І вона таки стала депутатом! От тільки безтямно ідеалізувала свою майбутню діяльність. Вуїч опинилась у колі самовдоволених людей, які належали до вищої касти городян і десятиліттями ходили на сесії міськради. Дісталися вони цих висот завдяки здобутим посадам і зв'язкам, а не завдяки власним заслугам. Вона переконалася: щоб бути депутатом, великого розуму не потрібно. Вона була тут чужою і обеззброєною.

Апатичне оточення у міській раді могли сколихнути тільки якісь підводні течії. Здебільшого на сесіях ділили місто на сфери впливу, підкуповували незгодних і тих, хто стояв нагорі, решту ж колег залякували. Серед депутатів було багато таких, хто мав чималі можливості і безперервно присягався зробити це місто раєм на землі. Насправді ж показні благодійники задля земляків не поворухнули і пальцем.

Минуло чотири роки з часу обрання Вуїч депутатом міської ради, але звіт, з яким вона могла вийти до виборців, був би ганебно коротким. Тепер вона відводила собі роль пасивного спостерігача. Цим вона мало чим відрізнялася від решти депутатів...

Назад поверталися мовчки. З Вереса важко було витягнути зайве слово — його примусили до важких спогадів. Вуїч фізично стомилась, а розповідь генерала її ошелесила. Вона прямувала сюди з твердим переконанням, що доля покарала його цілком справедливо. Але виявилось, те, як вчинив Сашко заради коханої, з погляду Асі, важко було назвати гріхом, він став заручником свого шлюбу з Томкою, і тепер під укіс могло піти все його життя.

Верес був просто благородним лицарем, який взяв на себе проблеми найближчих людей. Водночас намагався досконечно, з гідністю втілити своє життєве призначення на цій землі. Але й те, й інше важко поєднувалось. А поєднавшись, утворило вибухову суміш. Його поведінка розбестила Тамару, — думала Вуїч. Розбестила і навіть розізлила цю вередливу і далеку від практичних проблем жінку, яка вдалася до несправедливих обвинувачень. А сам герой ризикував надірвати собі жили. Насправді не такий вже він незворушний, цей генерал, як здається на перший погляд. Душа у нього беззахисна. Варто піддати розголосу його особисту історію, підлити отрути до негласних службових характеристик, підставити ніжку — і генерал втратить ту ефектну впевненість у собі, якою разюче відрізнявся від решти колег, — вирішила Ася.

Отож, після сповіді Вереса вона ладна була вже засуджувати його за протилежне — за надмірну поступливість і м'якість стосовно Томки й пасерба. Зрештою, він і так молодець, що при своїй складній сімейній ситуації тримає хитку рівновагу. Інша нехай супер-пупер порядна і сильна людина навряд чи могла б зробити більше. А що Олександр Володимирович — професіонал вищої проби, то про те й мови немає. Чого ж іще вимагати від нього — кинутися беззброєним на амбразуру?

Ася похнюпилась і відчувала себе присоромленою. Суд над колишнім однокурсником не вдався. В жінки з'явилося гостре відчуття, ніби і вона, і Сашко, і навіть ціле місто потрапили в тенета, розставлені якимось мегабраконьєром.

Сонце сховалося за хмари. Небо над містом затягнуло фіолетовою пеленою. По склу автомобіля задріботіли крихкі крижинки.

— Я на роботу. Треба скласти звіт. Тебе куди підвезти? — запитав Олександр. — Не журись, поки що для цього немає особливих причин.

Машина зупинилася біля зупинки трамвая. За мить у його розчахнених дверях стояла і махала шарфом генералу мініатюрна жінка з великими сумними очима. В іншій руці вона тримала подарований букетик мімоз.

Третя глава

Цього дня пробудження було солодким, як у дитинстві. Олександр пам'ятав сон, який йому наснився. То, власне, був повтор його перших вражень від Парижа. Обійнявшись, вони з Тамарою стояли в готельному номері біля вікна і спостерігали за річкою. Там відбувалося чарівне дійство: зазвичай спокійна поверхня Сени збурилася зсередини, вода ніби закипіла і з шипінням виринула вгору на висоту в кілька метрів. Це запрацювали фонтани, вбудовані у річище. Дивне видовище! Запрограмовані рухи невидимих ручаїв вели свою партію, на них накочувались інші, річка вигиналася, ніби кішка під час стрибка, здригалася від штучних хвиль і відкидала їх якомога далі, миттєво заспокоюючись. «Яка краса!» — вигукнула Тома і обвила його шию руками. Можливо, саме в ті хвилини між ними пробігло щось таке, чого вони не знали раніше. Це був не звичний фізичний потяг, а дотик їхніх душ. Тамара після десяти років безпліддя відчула, що носить під серцем дитину Вереса. Але сон ще тривав... Раптом чарівна музика, що долинала з боку Сени, обірвалася і вії чоловіка затріпотіли. Далі був новий сон, продовження якого Олександр не бажав. Почувся голос міністра. На якійсь службовій нараді він оголошував хвилину мовчання по загиблому колезі. Якому? Ім'я прозвучало невиразно, а може,

Верес просто не хотів почути це ім'я? Внутрішній поштовх примусив його розплющити очі. Настінний годинник показував сьому ранку.

Кілька хвилин у ванній — і холодна дніпровська вода привела Олександра в робочий стан, примусила зазирнути у дзеркало і зазначити, що на чолі з'явилося кілька нових мімічних зморшок. Генерал увімкнув програвач і поставив диск з дуетом Андреа Бочеллі і Сари Брайтман, «Time to say good-bye» — сумний гімн коханню. Саме цю пісню він чув уві сні. Сніданок пройшов без жодного задоволення, у товаристві Інвара. День, що мав відбутися за визначеним планом, розпочинався із зустрічі з Думановим.

Цей нахабнуватий чолов'яга з курортного містечка наполегливо видряпувався по соціальній драбині нагору і, здається, мріяв уже про мандат народного депутата. Щоразу стикаючись із Думановим під час сесій у міській раді, Олександр дивувався його пістрявим краваткам, дорогим костюмам і верткій ході. Напевне, так би пересувався барс, якби перетворився на людину. Фізична виправка спецназівця давалася взнаки. З п'ятнадцяти років — майстер зі стрільби з позиції «стійка», «коліно», лежачи. Самбо і дзюдо — без проблем. Перебуваючи поряд з Аліком, слід було завжди бути насторожі. Та найбільше боялися його лихого язика і недоброго погляду. А останнім часом

хоч бери і обходь його десятою дорогою, тому що у Думанова розвинулася манія першості. Відтак він постійно призначав когось за свого суперника — того, хто краще за нього вів свій бізнес, був вдатнішим у політиці і більше подобався жінкам. Кандидатури на знищення поновлювалися після вдалої розправи.

Алік вчасно прилаштувався під крилом очільника провідної парламентської фракції, й створив таку саму в міській раді. Сталося це невдовзі після того, як у Верховній Раді припинила існування попередня провідна фракція — слідом за своїм головою, розстріляним у донецькому аеропорту. Великий бізнес залишав криваві автографи на політичній карті країни. До старших братів по бізнесу підтягувалися менші, усвідомивши: не потрібно битися за піввідсотка рентабельності, як це робили західні фірми. Навіщо, якщо конкурента можна налякати — сам віддасть те, що має. За думановими стояв цілий клас «братків». Тих, хто жив рекетом і гасав дорогами на крутих іномарках та джипах, сіючи паніку серед законослухняних водіїв. Скрізь чіпко укорінювався гендлярський базарний бізнес, гуманітарка та контрабанда тримали на собі міську торгівлю. Повідкривалися модні кафе та нічні кіоски. Епоха яскравих етикеток і підроблених товарів потребувала своїх героїв — тих, хто сприймав світ і

стверджувався в ньому через обман, відкат і тиск. Алік відчував себе в цій обстановці, як риба у воді.

Черговий віддав честь генералу і попередив:
— На вас чекають.

Верес побачив у приймальні гордий східний профіль Думанова. Яскрава краватка красувалася під комірцем розкішної сорочки. Костюм, лаковані черевики і брендовий годинник на зап'ястку свідчили про рівень самоповаги відвідувача.

— Доброго дня. Заходьте, — запросив Верес колегу по міській раді, пропустив його вперед, після чого міцно причинив за собою двері.

На столі вже лежали свіжі службові зведення і добірка новин, підготована Дзенем. Одну з інформацій він виділив червоним фломастером. Вона розпочиналася зі слів: «Вбито экс-главу Національного банку України Вадима Гетьмана».

— Бачите, що коїться?! — Олександр Володимирович запропонував відвідувачу добірку з новинами. — Піднімається градус підготовки до виборів.

— Та це ще коли буде! Аж у жовтні наступного року.

Алік всівся зручніше у кріслі перед генеральським столом. Подія із загибеллю Гетьмана не справила на нього особливого враження. Утім, задля годиться, він додав:

— Насправді президентська кампанія вже розпочалась. Є серед претендентів і ваш брат, правоохоронець.

— Є, і не один, — нібито приязно відгукнувся Верес, відкриваючи теку зі своїми недавніми записами. Щойно йому довелося перебороти в собі гострий напад відрази до цього жевжика. Відраза осіла в ньому просто на фізіологічному рівні, і давно, а тепер піднялася з дна душі і могла ось-ось вихлюпнутися назовні. Показувати цього він не збирався. Натомість продовжував своїм звичайним голосом:

— Отже, ближче до справи. Про те, навіщо я вас запросив прийти сюди. Є деякі спірні питання, що стосуються життя міста. До управління надійшла скарга підприємців, які торгують на міському речовому ринку. Згадують ваше прізвище. Я хотів би з'ясувати деякі деталі.

Думанов швидко пробіг очима копію скарги, зауважив велику кількість підписів, що стояли під цим папером, і відрізав:

— Це брехня.

— Гаразд, прочитаймо ще раз цей лист, — сказав генерал. — Отже, підприємці пишуть: «Думанов найняв бандита-кілера керувати службою охорони на ринку».

Алік зморщив носа і хотів, бува, підвестися з місця. Верес м'яко всадовив його назад у крісло,

після чого почув:

— Ну, крутиться там різна шушара: валютники, лохотронщики, кишенькові злодії. Який кілер? Що ви?

Приватизація комунального ринку була одним із найвдаліших проектів Думанова. Хто ж не знав, що придбав він цей об'єкт за заниженою балансовою вартістю. Алік заволодів земельною ділянкою у два гектари та трьома корпусами на ній у самому центрі міста. Усе це йому обійшлося за ціною двох трикімнатних квартир. Бізнесмену явно сприяли зірки, тому що після зловживань на міському ринку йому вдалося вийти сухим з води. Даремно підприємці скаржилися на неправильні розрахунки тарифів, що лягли в основу орендної плати, після чого ринок все одно вважався майже збитковим. Не допомогло і те, що до справи долучився Антимонопольний комітет, який підтримав ці претензії. Конфлікт увійшов у фазу фізичного протистояння. Лідер громадської організації дрібних підприємців, які торгували на ринку, Петро Струков першим відчув на собі міць кулаків нових охоронців.

— На ринку дискримінують незгодних, хіба ні? — терпляче розпитував генерал. — Відмовляються укладати з ними угоди. Декому спалили павільйони. — Він вів далі, незважаючи на заперечні рухи власника ринку. — А конфлікт зі

Струковим вийшов через що? Нова адміністрація ввела в договори додатковий пункт. Мовляв, майно, яке належало підприємцям, тепер належить новому господарю...

Рука спецназівця навіщось почала нишпорити у дипломаті. Вересів погляд стежив за цим, голос замовк.

— Я протестую! Ви зі мною розмовляєте, ніби з якимось злочинцем... — закопилів губу Алік. — Його рука знову лягла на столик перед кріслом.

— Я лише цитую написане.

— Розумієте, у стосунках з торговцями завжди є шерехатості. Моя адміністрація — не виняток. А що накажете робити, коли твого працівника зі служби «сек'юриті» беруть за барки? А Петрик — ще той прищ. Барига нещасний. Ви його паспорт бачили? Вони думали, що візьмуть мене «на конверт».

— Тобто, хотіли обманути вас? — переклав його слова Верес.

— Та женуть пургу таку, що вуха в'януть. Нібито з них, коли ще ринок був комунальним підприємством, гроші на благоустрій зібрали. Де ті бабки — хтозна.

Верес зробив вигляд, ніби повірив почутому.

— Гаразд, з цим я розберусь. А ось ще одна скарга — від мешканців будинку на вулиці Матроській. Стверджують, що ви розпочали там

незаконне будівництво.

— Ха! Яке ж незаконне, якщо той сусідній, коло них, будинок виведено з переліку пам'яток архітектури рішенням міськради.

— Коли?

— На минулій сесії. А дозвіл на будівництво я отримав учора.

— Чому ж не прийшли на зустріч з активом? Нібито ж домовилися показати їм усі дозвільні документи на будівництво.

— Із яким активом?

— Ось, подивіться підписи, їх багато.

Думанов тяжко зітхнув і навіть не глянув на лист.

Верес вів далі:

— У призначений час на людей чекали... не забудовники з паперами, а підрозділ міліції. Цікаво, хто його туди направив?

Думанов сидів перед генералом з переможним виглядом і витримував театральну паузу. Вересу уривався терпець, але він чекав відповіді.

— Нібито ви не знаєте...

— А ви, пане Думанов, нібито не знаєте, як називається суспільний лад, при якому до бюджетних коштів ставляться як до свого персонального банківського рахунку? Клептократія! Ви часом не заздрите славі Фердинанда Маркоса або Жан-Клода Дювальє?

— Навіщо ж так відразу? Я ж вам не кажу про начальника ДАІ, гібона, в машині якого після ДТП знайшли п'ятнадцять кілограмів амфетаміну.

Думанов посмілішав.

Цієї хвилини у двері постукали і увійшов Дзен.

— Вибачте, Олександрє Володимировичу. Ви просили попередити — вже одинадцята. І це — вам.

Помічник поклав на стіл генералу пухку теку.

Верес махнув на нього рукою, ніби на набридливу муху. За Дзеном зачинилися двері. Алік підняв на генерала нахабні очі і сказав:

— Ну ось, бачте, і ви, і я співіснуємо у суспільстві, в якому діють неписані правила. І часто вони працюють ефективніше. Щоб закінчити нашу розмову, скажу відразу: всі епізоди, в яких ви хочете знайти якусь зачіпку, відбуваються і будуть відбуватися з дозволу влади.

— А якщо точніше?

— Ну, скажімо, з дозволу міського голови. Усі документи є. Хоча насправді це цілковита формальність. Тут, у місті, як і скрізь у світі, все вирішує бізнес. Дарма ви зі мною так розмовляєте. Перед вами сидить не проста, а заслужена людина. У мене є нагородна зброя.

На столику з'явився пістолет.

— Дозвольте подивитися, — підійшов ближче генерал. — Документи на зброю є?

— Аякже. Також я маю підтримку з боку відомого вам високопосадовця із партійною кар'єрою. А тепер здогадайтеся з першого разу, хто насправді рулить містом.

Верес і Думанов стояли майже впритул один проти одного. Чорні, без жодних цяток очі колишнього спецназівця випромінювали ненависть і зневагу. Генерал зрозумів: йому кидають виклик. Змагальна наснага Аліка передалася йому.

— Це ще буде видно, хто в місті хазяїн, — сказав Верес і вийшов з-за столу, даючи зрозуміти, що розмову закінчено.

Він випростався з таким виглядом, що Алік зрозумів: його виклик прийнято. Генерал стояв посеред кабінету, чимось нагадуючи плавця у човні під час шторму, — міцно впираючись ногами в паркет і трохи схиливши голову.

Близкість до «тіла» впливового політика тепер вважається найкращим бізнесом, — подумав Верес. Він не здивувався, почувши у вечірніх новинах повідомлення про те, що Думанов став кандидатом на пост міського голови. Як наголосив коментатор обласної телестудії, Альберт Тимурович прийняв це рішення після тривалих роздумів. До виборів мера залишилося трохи більше місяця.

Генеральські «Жигулі» нечутно підкотили до котеджу на околиці міста. Ще не сутеніло, а на

вікнах уже були спущені жалюзі. А можливо, їх зовсім не відкривали від самого ранку. Депресія, що охопила Тамару, виливалась у тривалі періоди повної байдужості до оточуючого світу. Вона і без того була людиною, не пристосованою до життя, а тут ще сімейні негаразди. Олександр Володимирович зайшов на подвір'я і своїм ключем відчинив вхідні двері, що вели на веранду. Зсередини будинку долинав звук чаркування і гомін нетверезих жінок. Варто було чоловіку переступити поріг, як з кімнати чкурнула якась розпатлана подружка.

— А ми з Ленкою якраз про тебе говорили! — гучно виставила посеред стола великий фужер з вином колишня дружина. — Сідай-но. З чим приїхав?

Чоловік витягнув якийсь папір.

— Ось наказ про твоє звільнення за скороченням штату. А я так старався тебе туди влаштувати на пристойну посаду... Вранці мені подзвонив сам директор. Каже, що ти не ходиш на роботу вже тиждень.

— Так, не ходжу, — підтвердила Томка, розмазуючи по обличчю зелену туш для вій. — Та грець із ним, з універмагом. Все одно його незабаром продадуть Думанову за безцінь. Там зараз ніхто нікому не потрібний.

— Гаразд. Де ти була сьогодні?

Тамара застібнула гудзик, через який розчахнулася її домашня блуза, і слухняно відповіла:

— На товчку. Штовхнула там кілька трикотажних костюмів. Домовилась із шефінею: всі костюми продаю, останній — мій. От і назбиралося. Добре, що завідувачка секції носить п'ятдесят четвертий розмір. А у мене сорок восьмий!

— Як будеш пити, станеш такою, як твоя шефіня.

— А, мені все одно!

Тамара заплакала. Верес легенько пригорнув дружину і тихо запитав:

— Знов щось з Олегом? Чого ти заметушилась?

— О! — Томка рюмснула і витерла очі серветкою.

— Що «О!»?

— Він знає, хто його справжній батько! Як ти думаєш, хто йому розповів? Якесь дівчисько! З нею дружить Олегова дівчина. Та подруга, між іншим, бавиться героїном. Це вона сказала сину, що його біологічний батько — Рустем Аннаєв.

— Мабуть, таджик таки знову торгував наркотою... Але чого б це він відкрив якомусь дівчиську таємницю? Він зараз тяжко хворіє.

Тамара якось дивно на нього глянула і сказала

поволі:

— Рустем позавчора помер.

Олександр Володимирович після цих слів стояв посеред кімнати, наче вражений громовицею. Якийсь час мовчав. Потім труснув головою і почав кроками міряти кімнату.

— Ой! Сядь, і без того паморочиться в голові, — буркнула дружина і вела далі: — Олег, як дізнався прізвище Рустема, довго не наважувався піти до нього. А коли таки зайшов до його будинку, то натрапив на траурні вінки.

Жінка рукою пригладила своє розкуйовджене волосся, але обличчя її було так само ніби розібране на частини — кутики губів смикалися, на очі наверталися сльози.

Верес присів на стілець за столом, відсунув від себе чужу чарку, озирнувся довкруги.

— А де Олег? Пішов на похорон?

— Не знаю... Прокляв нас з тобою Рустем, — сказала з надривом дружина.

Вона весь час крутила в руках хустку. На нігтях — обідраний лак.

— А те, що «біологічний батько» свого сина фактично кинув, коли той був ще в пелюшках, — про це Олег знає?

— І ти нас кинеш!

Тамарин хміль, здавалося, минувся, її очі набули сталевого блиску.

— Неправда! Я завжди буду твоєю опорою. І повернусь до тебе відразу ж, коли ти цього побажаєш. Тільки припини пити.

Чоловік узяв Тамарині руки в свої і поцілував їх. Вона заспокоїлась і спитала про те, чим жила її душа:

— Як там Владик?

Звичайно, Верес не скаже нічого поганого про вибір, який сам зробив для свого сина, — думала вона. І справді, почула те, що вже знала: мовляв, у Лондоні все гаразд, англійська в малого майже бездоганна, попереду вступні іспити до коледжу. Мріє про архітектору. А поки що винаймає квартиру у фешенебельному районі Лондона...

Власне, вона насправді просто вслухалася у голос чоловіка, такий рідний, спокійний, ніби між ними нічого не сталося. Але шлях до Владислава їй був закритий, допоки... Допоки вона не випустить чарчину з рук. Звістка про нібито благополучне життя-буття їхнього вдатного нащадка не принесло вдовolenня. Томка аж застогнала. Хто ж так розпорядився, щоб усамітнити її наодинці з бідною? Чому їхній молодший син, якого вона так важко носила, тепер належить іншій країні, і, відокремлений від материнського тепла, всотує чужі звичаї і культуру? Звідки на нього впала ця інтернатська доля при живих батьках?

Пляшка, в якій було сухе вино, вже давно

по-сирітськи стирчала в кошику для сміття догори дригом — Верес вилив залишки алкоголю в мийку.

— Олег, часом, не збирається одружуватися? Як він уявляє своє подальше життя? Хоч інколи думає головою?

— Сашо, він зав'язав із наркотиками. Правда-правда. Остаточо! Шукає тепер постійну роботу... — солодко і запопадливо, ніби не зовсім упевнена у власних словах, сказала жінка.

Верес і собі начебто перейнявся її настроєм, підбадьорився.

— Ну дай Боже нашому теляті... Обіцяю тобі, як тільки він одружиться, — перепису на тебе цей котедж. Скажи йому про це. А ще я б запросив його до міського реабілітаційного центру. Хай би закріпив свій успіх. І ти сходила б з ним. Підлікувалася б. Тут ти сидиш у чотирьох стінах, а там матимеш якийсь спілкування. У центр приходять священники, психологи, лікарі. Пацієнти самі заробляють собі на хліб, налагодили самообслуговування. Буде бажання — якийсь час поживеш в їхній комуні, поки молодята облаштуються. Звісно, всі витрати я візьму на себе.

Тамара зиркнула на чоловіка, недовірливо хекнула і недобре посміхнулась. Її донедавна ясні очі запухли, риси обличчя розм'якли. Вересові слова до неї долинали, немов через якусь ватяну перепону. Ідея переведення нерухомого майна на

своє ім'я жінці сподобалась. А от від реабілітаційного центру вона нічого доброго для себе не очікувала.

— Та що ти, я до релігійних святош ніколи не піду. Слухати пастора, зарання вставати, ходити карбованим кроком і виспівувати: «Ма-ра-на-фа!» Знаю про це, подруга там буває. Ні, я такого не витримаю. Не піду! А Олега пришлю. Давай адресу.

Верес швидко накидав на серветці своїм художнім почерком: «вулиця Добрий шлях, 1».

— Яка дивна назва, — зауважила Томка і сховала серветку під телефон.

Колишній Вересів котедж занепадав без догляду. Тут не залишилося навіть поверхневого блиску, що колись слугував ознакою важливого соціального статусу господаря. Меблів та інших домашніх речей помітно поменшало. Та й коштовностей, цінних прикрас у жінки майже не залишилося. Власне, їх і раніше було обмаль. Як правило, дружини високопосадовців бувають багатші за своїх чоловіків. Але Тамари це правило не стосувалося. Вона зневажала світ матеріальних речей. Демонстративна байдужість цієї жінки до умов власного існування й ілюструвала ця оселя. Тут були: розбиті кахлі над кухонною плитою, заляпані шпалери, порожній холодильник і давно не миті каструлі на плиті.

Вересу спали на пам'ять часи, коли вони з

дружиною поневірялися по холодних незручних службових квартирах у районних центрах, де йому замолоду довелося працювати слідчим. У ті роки Тамара, аби зекономити гроші, перевзувалась у якісь старечі валянки замість чобіт, що зносилися. До них добре пасували прості панчохи, які носять бабусі, коли мають набубнявілі вени. А в цієї були довгі стрункі ноги з вузькими щиколотками, через що жінка нагадувала породисту лошицю. Тоді вони ставилися до такого її дрес-коду як до карнавалу і легко зносили всі прикраси.

Тома була все ще дуже вродливою жінкою.

Зблиснув латунною застібкою гаманець, на стіл лягло кілька новеньких великих купюр.

Чоловік сів у машину і розвернув її у напрямку цвинтаря.

Рустем... Вони були друзями. У їхній навчальній групі переважали дівчата, тому хлопці хоч-не-хоч створили свою «чоловічу» партію, і в ній відразу виявилось два претенденти на лідерство — Аннаєв і Верес. Рустем не любив вчитись, однак скрізь підкреслював заслуги свого батька. А Сашка цінували за відмінні знання і спортивні успіхи. Але він мав нижчий соціальний статус: хтось довідався, що його дядько зазнав репресій після війни, то ж небожу «ворога народу» доводилося помовчувати, коли говорили достойні... Минули роки, та генерал добре пам'ятав той порядок. Він, цей порядок, як

здавалося Вересу, постійно тяжів до відновлення, внаслідок чого всі вони, колишні однокурсники, мали б стояти на суспільній драбині відповідно до колишнього ранжиру.

Коли Сашко одружився з жінкою своєї мрії, синові Рустема і Тамари виповнилося півтора рочки. І відразу ж те дитя Верес разом із Тамарою вивезли з міста, подалися аж у Росію, до Свердловська, де Олександр і опанував фах правоохоронця. Томка ні на крок від себе свого Олежка не відпускала. Аннаєв казився. Він втратив сина! Уявити таке покарання для представника ісламської віри було неможливо.

Коли хлоп'я підростло, Сашко дав йому своє прізвище. І все б добре, але його королеві в другому шлюбі ніяк не вдавалося подарувати коханому нащадка. Водночас сім'ю зсередини розпирало таїнство всиновлення. Олег, син Рустема, завжди стояв поміж ними, і тому здавалося, що в нетрях минулого і майбутнього Вересової сім'ї було заховано міну уповільненої дії. Здається, тут, на цвинтарі, Олекесандр знайшов закінчення цього багаторічного «індійського кіно».

...Із цвинтаря розходились останні відвідувачі. Олега серед них не було. Генерал припаркував машину і пішов туди, де кольоровими плямами застигли свіжі вінки.

Він стояв над щойно засипаною могилою,

допоки остаточно не зсутиєно. Рустем давно вже нічого не значив для нього, але Вересова душа все одно скімлила. Генерал мав передчуття, що має статися щось фатальне. Схоже було, що це прийдешне не пов'язане безпосередньо зі смертю Аннаєва, проте воно вочевидь походить з тих часів, коли Сашку і Рустему було по шістнадцять.

Його колишній приятель вже ніколи не дізнається, що таке запійна дружина, коли усе життя стає підпорядкованим цій проблемі. Зо три роки тому Тамара, сміючись, приміряла на себе цю роль, та й залишилася в згаданому амплуа, а думала: все минеться.

Останнім часом дружині важко було примиритися з тим, що є насправді. Надчутлива натура, фронда, ця дивна жінка важко засвоювала відомі істини: воювати з реальністю неможливо, а підеш проти — захворієш і помреш, існуючий світ все одно сильніший за тебе. Томка схитрила — ухилилася від визнання реальності. Вона вважала: справжнє життя — не в сірій буденщині, а в книжках, музиці, витворах мистецтва. Подолання відстані від ідеалу до реального стану речей потребувало від Тамари невластивого їй героїзму. Але вона не була діючою особою в цьому житті. Боротися за щось, узгоджувати висхідну позицію для завоювання наступних висот ця колишня москвичка, дочка Бобрових не вміла. Панікер — не

воїн.

Генерал розвернув машину і залишив територію цвинтаря. Виїхавши на трасу, за звичкою подивився на годинник. Була сьома вечора. Хотілося їсти.

Вересова дружина куховарила абияк, не вміла ні шити, ні в'язати, ні консервувати, як інші жінки. Взагалі не бралася ні за холодну воду, все в неї рук не трималося. Але були й винятки з правила. Що вона любила, до чого лежала її душа, окрім книжок, театральних вистав і концертів класичної музики, — так це торгівля. Томці подобалося мати справу з жіночим одягом. Відвідуючи під будь-яким приводом універмаг, вона без потреби доторкалася до речей, що висіли на плечиках у торговельному залі, і мліла від їхнього запаху. Її вабив світ красивих суконь, пальт, костюмів, тим більше що з-за кордону полинули свіжі ідеї дизайну, нові матеріали й оригінальний крій. Подобалися розкручені у модних журналах бренди і способи просування товарів. Навіть до сучасного торговельного обладнання Тамара ставилася з неабияким інтересом.

У середині дев'яностих, коли Владик підріс, жінці ніщо не заважало розпочати власний бізнес — освіта і досвід у неї були. Можливо, вона б розпочала з того, що і більшість її колег — із закупівлі імпортного одягу. Однак, помітивши

несхвальну реакцію Вереса, Томка відступилася від свого задуму. Ніби читаючи його думки, якогось вечора дружина сказала: «Якщо ти людина, наближена до обласного керівництва, то тебе захищають, що б не сталося, а якщо не наближена, то з тобою може трапитися що завгодно, і закон тебе не захищатиме». Вирішили, що краще цю тему закрити раз і назавжди, хоча тоді Олександрові ніхто б не дорікнув дружиною-бізнесвумен. Надто несподівано дружини високих чиновників хизувалися в убранні від Версаче, тоді як декларації їхніх чоловіків вражали скромними цифрами про дохід.

Зарплати чоловіка цілком вистачало. Це компенсувало Тамарині придушені честолюбні поривання. Через легкі гроші, достатній обсяг сексу і розваг, необмежене дозвілля вона стала надмір примхливою і вимогливою до інших, зате поблажливою до себе. Кущі рислінгу та шампанеля, що росли у винограднику, зробили свою справу — слабенький алкоголь завжди був на столі, звеселяв розмову подруг, додавав градуса до жартів. Але хоча жінка і славилася в кампанії своїм гострим язичком, збити з пантелику її було легше легкого. Варто якомусь камінчику покотитися донизу, як в тому уявному Тамарчиному світі починався потужний зсув. Верес пережив разом із дружиною кілька її особистих катастроф. Насамперед у неї не

склалося з трудовою діяльністю. Стаж роботи в торгівлі ледь сягав п'яти років. Це означало, що дружина не матиме трудової пенсії, отже, чоловік утримуватиме її довічно.

Усвідомити це, взятися за розум було вище її сил. На Томчиній натурі надто сильно відбилися «родові плями» соціального прошарку, до якого належав її батько. Вона ще застала ту добу, коли між життям класу номенклатури й буттям простого люду лежала прірва. В області ще пам'ятали її тата як повновладного і безконтрольного хазяїна цього регіону. Повсякденними наїдками на їхньому обідньому столі були лососева і осетрова ікра, консерви, копченості, сосиски, апельсини та мандарини — те, чого інші дітлахи не бачили й у свята. В гніздечку Боброва зростали доглянуті дівчатка зі своїми нянями і прислугою. Томка й досі із захватом описувала розкішний басейн на батьківській дачі. Майже все для їхньої родини залишилося таким, як у Москві — санаторії, спецлікарні, елітні магазини.

Але згодом стався суспільний злам, номенклатурники прокляли Горбачова. Їхній сталий уклад життєзабезпечення, що охоплював повний цикл від пелюшок до могили, канув у Лету. Кастове щеплення втратило силу, а спогад про нього залишився. В Тамариній душі гноїлося притлумлене відчуття вищості, а нездатність

сприймати людей такими, якими вони є, обумовили її душевну самотність. Дружина з роками впала в депресію.

Верес давно втямив: якщо він назавжди залишить Томку — а цього він собі не міг навіть уявити, — то вона без нього просто загине. Він, її чоловік, високопоставлений міліцейський чин, став для неї тим персональним рятівним кругом, яким колись було для її батька ЦК. За той самий круг хапався й Олег. Через свою поведінку хлопець лише стараннями генерала уникав судового переслідування і відсидки. Такі компроміси не миналися безслідно, всьому є край. Це був якраз той випадок, коли через свою благородну місію рятівник міг і загинути.

Олександр був багато чим зобов'язаний Тамарі. Коли вони побралися, вона, використовуючи свої московські зв'язки, взялася за його перше працевлаштування. І хоча Вересове місце призначення було у сільську глибинку, в ті роки це було неймовірним досягненням для опального мента «з аморалкою». Зрештою, тутешній бомонд таки прийняв його до свого кола. У нього ще тенькало серце, коли входив до хоромів місцевих бонз, а дружина, де й поділося, відвідувала ці заходи з милою посмішкою і світлим виразом, хоча насправді терпіти не могла подібних світських раутів. Вона відточувала його манери,

вчила вальсувати і подобатися іншим людям. Тамара опікувалася його культурним видноколом: вигулювала по художніх виставках і концертних залах, першою знаходила для нього книжкові новинки, навчила викладати власні думки і пильнувала його вимову. Коханка, психолог, секретарка в одній особі.

Під її впливом змінився внутрішній світ Вереса. Дружина шліфувала його особистість згідно з певним взірцем, вимагаючи чеснот і витончених почуттів. Зажадала, щоб її Сашка був серед кращих курсантів — і він добився відповідного статусу, побажала йому успішного розкриття найважчих кримінальних справ — і він увійшов до кола найуспішніших слідчих країни. Слідом за визнанням Вересових високих професійних якостей прийшло підвищення по службі, а цього достатньо для самоповаги і почуття власної гідності. Так, він був зорієнтований на успіх, але слово «честь» для нього не є порожнім звуком. Честь не давала ніяких привілеїв, а робила його вразливішим за інших. Сімейне щастя стало повним, коли народився Владислав. Потім сталася катастрофа: старший син відмовився підкорятися батькам. Таку його поведінку Верес вважав проявом цинізму щодо матері і себе. Тамара зламалася, не знайшовши в собі ні сил, ні аргументів, щоб припинити це знуцання над собою. Можливо, реабілітаційний

центр — це справді те місце, де Олегу вправлять мізки.

Олександр Володимирович відірвався від своїх думок і зауважив, що вже благополучно дістався дому, хоч їхав на «автопілоті». Далі було, як завжди: Інвар, капці, мікрохвильова піч, телевізор. Трохи посидівши перед голубим екраном, чоловік потягнувся до телефону.

— Асю, доброго вечора. У тебе все гаразд?

Приятелька виклала розлогий звіт про свої справи. Верес терпляче чекав, коли можна буде вставити словечко. Нарешті сказав:

— Я щойно з цвинтаря. Помер Рустем Аннаєв.

— Царство небесне! Тома знає?

— Знає і п'є за упокій його душі. Я був у неї.

Вуїч запихкотіла носом. Відчувалося, що вона щось обмірковує.

— Ти, напевне, прийняв якийсь рішення?

— Я хочу завтра подати документи до виборчої комісії. Ти ж казала, що з мене вийде добрий мер. Треба витруїти наркоманію з нашого міста.

— У тебе була така можливість, особливо коли очолював міську міліцію, — вкусила Аська.

— Та посада не давала таких можливостей. За Думановим і компанією місто згниє заживо.

— Я буду у твоїй команді, — з готовністю озвалася жінка.

— Домовилися.

Чоловік пішов на кухню і дістав із шафки недопиту пляшку коньяку. Інвар несхвально глянув на хазяїна.

— Тільки сто грамів, — пообіцяв йому Верес.

Четверта глава

Червнєве сонце засліплювало очі, і від спеки плавився асфальт. Лише як звечоріло, стало трохи легше дихати і пересуватися містом. Чорна «Тойота» підкотила до колишнього кінотеатру, де віднедавна зцілювали душі знедолених містян. Керівник реабілітаційного центру — маленький худорлявий чоловічок невизначеного віку — відчинив браму з двору. Машина припаркувалася до якогось напівзбудованого флігеля, і з неї вийшов величний і урочистий Альберт. Учорашня подія, якої всі чекали майже півроку, нарешті увінчалась обранням мера. Але Думанову не було чого радіти — його прізвище виявилось останнім у рейтингу претендентів на посаду міського голови. Отож настрої экс-кандидата був невеселий, хоча, як завжди, цей чолов'яга випромінював готовність позмагатись і посперечатися будь з ким і з будь-якого приводу. Утім Лук'ян Кукіль — саме так звали послужливого карлика — не збирався йому перечити. Навпаки, привітавшись, майже

прошепотів гостю на вушко:

— Прийшла гуманітарка. З-поміж іншого, є пристойне «Ауді». Подивитесь?

— З цим розберемося пізніше, — сказав гість. — Хтось із нових записався?

— Кілька чоловіків, одна жінка.

— Гроші принесли?

— Питаєте...

Думанов задоволено поплескав Кукіля по плечі. Чоловіки й далі перешіптувалися собі надворі.

— Як із робітниками?

— Усе гаразд. Можете виписувати наряд хоч на десятьох.

Вони увійшли до приміщення і попрямували туди, де колись була зала для глядачів. Тепер її облаштували під таку собі казарму. Вихованці реабілітаційного центру сиділи по своїх кутках, наче звірі у вольерах. Усе було так, як і уявляв собі Думанов: обличчя, на яких важко прочитати ознаки якоїсь думки, сирітська білизна і блаженькі ковдри на ліжках, тьмяні електричні лампочки під стелею. На журнальному столику біля вікна лежав грубезний фоліант. Святе письмо тут читали вголос, коли всі повечеряють. Вдень пацієнти центру гнули спину на будівельних об'єктах, де скаже Лук'ян Іванович. Судячи з покірливих поз і цілковитої прострації підопічних, Кукіль робив свою справу

бездоганно. Одних прилучав до Біблії, інших знесилював щоденними фізичними вправами, а декому діставалася роль піддослідних — вони приймали винайдені Кукілем ліки, котрі буцімто допомагають видужати від наркоманії та алкоголізму. І всіх у цій казармі об'єднувала воля лікаря-самоука, який владарював над їхніми душами і тілами.

Частина підопічних тулилась у сільській хатині за містом, у так званому трудовому таборі. Тут збирали людей, яким зовсім не було куди подітися і хто не мав родичів. У разі зникнення такої людини її ніхто б не поривався шукати. Миска борщу, кусень хліба і порція щоденних нотацій проповідника — ось і вся плата за день, проведений на плантаціях цілющих трав. За умов такої реабілітації більшість людей тікали звідси. І лише одиницям вдавалося завершити курс зцілення і справді покінчити зі своєю наркозалежністю або алкоголізмом.

Основні дивіденди від діяльності реабілітаційного центру діставалися Думанову — офіційному благодійнику і спонсору. Інтернет-сторінка цього закладу щодня втягувала у процес нових бажаючих. Днями сюди звернувся хлопець на прізвище Верес.

— Знаєш, хто це? — сказав Альберт, гортаючи сторінки реєстраційного журналу. —

Нащадок однієї міліцейської шишки. Його не ганяй. Хай що хоче, те й робить. Залучай здебільшого до хатньої роботи. На будівництво не веди.

Пачка грошових купюр ковзнула у дипломат Думанова. Можна було їхати далі.

— Завтра надішли людей розчищати майданчик під будівництво. Запам'ятав? Вулиця Матроська, 13.

— Що там буде?

— Торговельно-розважальний центр! Принаймні поки що. А там буде видно. Ну, бувай.

«Тойота» рвонула з місця. Кукіль зітхнув і з виразом нескінченної втоми і роздратування поплентався до свого гулагу.

Зранку готель «Сонячний» приймав важливих персон. Напередодні вимитий хол засяяв новими меблями і екзотичними пальмами. Листячко рідкісних вазонів протирала особисто старша покоївка.

— Це тобі не якісь там учасники семінару чи то конференції! Дивіться, щоб у номерах не було ні порошинки! — махнула вона ганчіркою на підопічних. — До нас їде еліта!

Вони були зовсім як звичайні люди, ці металургійні тузи й алюмінієві магнати, власники залізорудних копалень і енергетичні боси. Дехто з них прибув аж з-за кордону. Щоправда, дещо

вирізняло їх з-поміж простого люду — це рівна засмага на обличчях, розкутість рухів і цілковите відчуття вдоволеності власним життям. Їхні обличчя, на щастя, не суворішали навіть тоді, коли в номерах лунав стукіт і сюди заходили прегарненькі покоївки для того, щоб терміново поміняти рушники та мило у ванній.

Увечері на всіх прибулих чекав банкет. Ресторан на першому поверсі за своїми розмірами якраз вмещав усіх запрошених. Утім це стало зрозуміло лише надвечір, коли з готелю повідомили про вщерть заповнені номери. Отож, основні хвилювання вляглися. Тепер слово було за шеф-кухарем ресторану. Увімкнені яскраві люстри, оксамит оббитих стільців і крісел, напнуті сліпучо-білі скатертини, сервірування столів... Не вистачало тільки гостей.

Нарешті відчинилися вхідні двері і на порозі постав новообраний мер Левко Іванович Булавко. Його розчервоніле обличчя і переможний вигляд були для присутніх ніби останній дзвінок перед виставою. Ось-ось мала піднятися театральна завіса. Булавка відразу ж оточили охочі привітати його. Думанов непомітно приєднався до челяді міського голови. Чекали на губернатора — ставного чоловіка п'ятдесяти років зі скульптурними рисами обличчя.

Віктора Павловича Харченка не любили. І чим

несхвальніше до нього ставилися, тим більше розпускали про нього пліток. Казали, що незабаром його підвищать на посаді. Харченко вирізнявся з-поміж своїх колег неймовірною серйозністю і потягом до новаторства. Здавалося б, зачувши про такі достоїнства керманича, всі повинні були нестямно радіти такій людині. Але саме через ці свої особистісні якості Віктор Павлович став неприйнятною постаттю в регіоні. Алік був не далеким від істини, вважаючи, що губернатор зі своєю манією енергозбереження може загнати всіх директорів у могилу. Якщо йому, звісно, це дозволять зробити. Інтерес губернатора до ринку електроенергії тут витлумачували однозначно: мовляв, хоче стати на ньому основним гравцем.

Але навряд чи таке станеться, — вважав Думанов. Інтуїція підказувала інше: вищому керівництву такі містечкові експерименти були ні до чого. Насувався розпродаж найбільш ласих шматків вітчизняної індустрії. Гряде зміна господарів. І при цьому окрема позиція губернатора щодо політики в енергетичному секторі була ні до чого. Візьмуть Віктора Павловича до Києва, понад сумнів, зроблять кілька обманних пасів, а от кар'єра йому навряд чи світить. Швидше за все, запакують цього добродія в якийсь комітет чи комісію з гучною назвою, але без жодних повноважень, знесилять безперспективною роботою, а там,

дивись, і вистелять йому доріжку куди подалі...

Віктор Харченко увійшов у фойє ресторану своєю доволі легкою, як для такого статурного чоловіка, ходою — і все закрутилось. Учасники банкету з улесливими посмішками посунули до винуватця торжества. Булавку вручали букет за букетом, здебільшого червоні троянди з метровими стеблами — таке собі номенклатурне бурячиння.

Алік зневажливо зиркнув у бік пагорбка з квітів — особисто він прийшов без них, перечекав найбільш сановитих гостей і нарешті шаркнув ніжкою, вітаючи голову міськради ледь не останнім із присутніх.

Як недавній конкурент Булавка, він повинен триматися гордо. У цій зграї колишніх червоних директорів Думанов відчував себе чужим. Він вивчав присутніх своїми непроникними, трохи опуклими очима, схожими на вічка прихованих камер.

У центрі уваги товариства перебував Костянтин Крицький. Це завдяки йому, якщо судити з преси, у їхньому місті все розквітало і пахкотіло, так би мовити, в ім'я людей. Власне, хто ж не знав, що металургійному тузу потрібна була перемога Булавка. За спільною мовчазною згодою батьків міста, Левку Івановичу призначалася роль виконавця забаганок неофіційного боса. Поряд із Крицьким за столом розмістилася решта

представників місцевої еліти, а далі, ближче до губернатора — гості з Росії. Придивлялися до своїх майбутніх партнерів, прислухаючись до сурм приватизації.

— Усі підприємства міста співпрацюють зі Східною компанією, це правда? — уточнив один з росіян.

— Спробували б вони не співпрацювати.... Ви ж знаєте, хто зараз біля урядового керма. Попередній постачальник газу вже два роки як втратили позиції на ринку, — пояснив йому Крицький.

— Але, наскільки мені відомо, попередній постачальник пропонував нижчі тарифи — чого ж місцева еліта мовчить? — не вгавав москвич.

Йому щось сказали пошепки на вушко. Співрозмовники прикинули.

Жодного погляду у його, Думанова, бік. Ніхто не зважав тут на нього, невдачу, бізнесмена з його кількома сотнями тисяч доларів на банківському рахунку. Де він, а де вони. Та він і сам знає своє місце. Куди йому змагатися з важковаговиками індустрії...

Один з металургійних босів ковзнув поглядом по чорному смокінгу Думанова, неуважно кинув через плече:

— Скажіть, щоб принесли мінеральної води.

Треба ж таке — його сприймали тут за

офіціанта.

Алік стеноу плечима, ніби заперечуючи в такій формі загальну зневагу до своєї особи, і з крижаним виразом обличчя передав замовлення працівнику ресторану.

Вони ще пошкоднують, що так поводитися з ним. Мине трохи часу — і їх змете звідси вітер перемін. Усі ці директори, втративши тут свої крісла, перекочують до столиці, стануть сірою масою у Верховній Раді, парламентським плєбсом, що голосує за помахом руки «наглядача». Перед тим, вони, звісно, продадуть свої підприємства, намагаючись упіймати свій кайф. Вони підуть — залишиться другий ешелон еліти — таких, як він, Думанов. Завдяки іншим коліщаткам рухатиметься ця шопка.

Потрібно тільки налагодити зв'язки, вирахувати ту ланку, завдяки якій ляльки починають снувати ручками-ніжками, кивати голівками і видавати суголосні звуки на користь свого Карабаса-Барабаса. Потім Альберт скористається передвиборчою ситуацією і виступить з ініціативою у вигляді приватного листа на ім'я Карабаса-Барабаса. Надаватиме йому послуги особистого характеру. Зрештою, увійде до нього в довіру і зароблятиме кошти на рівному місці, як це заведено серед знатних людей. Його включать до обраного кола тих, хто бере участь у

розподілі таких коштів. Певно, відкриється не один грошовий потічок завдяки вдало проданому об'єкту приватизації. А таких в області — десятки. Можливо, йому вдасться захопити останній приватизаційний лот.

Є інший спосіб приворожити чужі фінанси: скажімо, у вигляді навару від іноземного кредиту на користь якогось міського проекту. Алік уявив, як сидітиме у муніципальному банку і гребтиме під себе гроші просто так. Можливо, навіть, що його кабінет розташовуватиметься поруч з офісом офіційно призначеного управляючого. Швидше за все, це буде якийсь рожевощокий пацан, що за два роки пройшов шлях від кур'єра до топ-менеджера. Такий собі сучасний пан Фукс. Тільки контролюватиме грошові потоки насправді буде він, Думанов. І тоді місто стане його вотчиною і він примусить городян полюбити себе. Скільки на все це піде часу: п'ять, десять років — немає значення. Його ніщо не зупинить.

«Кріпись, Альберте, — у тебе велике майбутнє!», — сказав він сам собі, проковтнув клубок у горлі й, усміхаючись, підвівся з-за столу. Вечірка була у розпалі. Якийсь там бізнесменчик пішов по-англійськи — того ніхто не помітив.

Думанов вийшов на свіже повітря. Цей вечір краще провести в колі реальних партнерів. Хоча програш у виборах був для Аліка подією

передбачуваною, все одно скребе на душі. Ще зі вчорашнього дня він запланував неформальну зустріч з генералом міліції на прізвище Ротних. З ним можна було відвести душу, зважаючи на деякі нюанси вчорашніх виборів мера, а заодно обговорити наступні. Прикрасити їхнє спілкування обіцяла Майя.

Він відразу уздрів її неподалік від готелю. Жінка самотньо сиділа на лаві у сквері і курила. Довгі ноги у білих босоніжках, синій сарафан на великих гудзиках, об'ємна літня сумка, що лежала на плечі, як влита. Майя знала свою справу. Збір за дзвінком Думанова зайняв у неї декілька хвилин. Немов дресирована циркова кобилиця, вона вловлювала найменший жест свого хазяїна. Досвід перекладачки, згодом працівниці ескорт-сервісу підказував їй, що саме потрібно робити: бути чарівною і легкою, як метелик, чи набрати суворого виразу бізнесвумен. Сьогодні Майя була метеликом.

Вона озирнулась і, побачивши Думанова, кинула недопалок в урну. Мовчки сіла в машину. Він побачив у дзеркалі її професійно привітне обличчя — так, ніби вона посміхалася своїм думкам — і звернув увагу на губну помаду густого морквяного кольору, що пасувала до її водянисто-сірих очей і світлого вбрання. Дивина. Частіше він бачив Майю у палітрі жінки «вамп».

Вони познайомилися під час відкриття нового торговельно-розважального центру. Жінка представилася йому як керівник рекламного відділу місцевого телеканалу. Зйомки зайняли пару годин. Алік не зводив погляду з Майїних колін і губів. Щось підказувало йому, що ця феміна і він — одного поля ягоди. Щелепи нової знайомої весь час рухалися, на губах пузирилася жуйка. Різкі вказівки, які давала Майя своєму оператору, трохи збили Думанова з пантелику. «Та не крутись мені перед очима, не хочу нюхати твій зад!» — якоїсь хвилини випалила тележурналістка. Алік після цих слів уперше відвів погляд від її принад. До нього не відразу почав доходити зміст Майїних запитань, звернених як до власника щойно презентованого торговельного закладу. А згодом він дізнався, що, вполювавши цю феміну, набуває корисних зв'язків — її тато виявився завідувачем міського моргу. Вельми своєчасне знайомство при розв'язанні проблем, що інколи виникають у реабілітаційному центрі. Тим паче при такій кількості гопників, наркоманів, алкашів і психічно хворих людей, з якими доводиться мати справу. При зникненні деяких із цих осіб ніхто не вдарить на сполох.

Азартний гравець за своєю вдачею, Алік обожнював той темний, неконтрольований світ, в якому собі дозволяв усе — від підкупу і потаємних погроз до відвертого фізичного знищення ворога. А

водночас Думанов прагнув набуття офіційного статусу благодійника міста. Він ледь встигав знімати маски ночі, щоб вранці похизуватися іншими, до яких линула недосвідчена людська душа. Поки що йому це нібито вдавалось, якщо не брати до уваги Вереса. Кількох своїх колишніх партнерів Алік не брав до уваги — їм міцно затулили рота.

Вони зазвичай зустрічалися на генеральській дачі — Алік, Майя і сам Ротних. Перш ніж увійти до оселі, гості пройшли фейс-контроль, який здійснювався двома прихованими камерами. Коли господар пересвідчився, що до нього завітали «свої», двері відчинилися. В апартаментах було прохолодно — кондиціонер робив свою справу. Роман Васильович Ротних звично махнув рукою на диван та крісло у великій вітальні. Гості посідали. Алік озирнувся довкіл. У напівтемряві, неподалік напівсліпого торшера, хазяїн накрив низенький стіл. Тут були пляшка коньяку з чарочками, нарізка ковбаси і сиру та екзотичні сухофрукти. Нічого нового. Водночас відчувався інший запах — Думанов повернув голову і вгледів на підвіконні відкорковану пляшку міцного вина. Роман Васильович був трохи напідпитку.

— Хтось у тебе ще є? — нашорошився гість.

— Зараз ні. Раніше заходив один мій колега.

— Чи не Верес, бува?

— Він.

Хижий профіль Думанова витягнувся, вуса настовбурчилися.

— Та заспокойся ти. Це робочі моменти, — генерал взяв гостя за плечі і всадовив його глибше у крісло.

— Сьогодні? Робочі моменти? Та він програв вибори! Певно, ковбасить людину.

— Не без того.

— Добре йому з генеральською булавою сунути на конкурента, — буркнув Думанов і, розкривши дипломат, щось пошукав там, після чого поклав на низенький столик пачку купюр. — Ось те, що від мене — як завжди.

Ротний подивився довгим поглядом на гостя і ніби знехотя сказав:

— Ти у нього на замітці.

— Хто б сумнівався.

— Ти не зрозумів... Цей мент — класний шпиг.

— Я зрозумів! — скипів Алік. — Що, розпитував про ринок, про нерухомість, забудову?

Розморений вином Роман Васильович у такт цим словам тільки кивав головою. Гість ще більше розлютився.

— Нехай там, «нагорі», ліпше стежать за собою. Носяться зі своїми реформами, як дурень з

писаною торбою.

— Ну, знаєш... — генерал добирав слова, — міністра не оминати.

— Та, звісно, що не оминати. Аякже! В натурі! Він же на своєму незаконно придбаному шестисотому мерседесі!

— Аліку, я тебе прошу...

— Тут що, ведеться запис? — здогадався Думанов. — Яка ж ти зміюка...

— Якраз тобі в цій ситуації нічого не загрожує.

Гості презирнулися, поставали з місць і присунулися ближче до дверей.

Хазяїн мовчки провів їх до воріт. Майя впурхнула до автівки, що за мить взяла різкий старт.

— Ти диви, який рогатий, — цідив крізь зуби Думанов, газуючи вздовж траси. — Ментівський барон!

Майя не відразу второпала, кому він адресує ці слова: ненависному Вересу чи керівнику управління внутрішніх справ в області Ротному.

Думанов продовжував гамселити словами уявного супротивника:

— Цей Ротний чистий кидала! Йомайо! Я думав, що маю дах, а він і тим, і сим служить, сука! Запресувати мене хоче.

Майя мовчки слухала, аж нарешті їй урвався

терпець.

— Ти ж не дав йому договорити. А, може, він і справді хоче вислужитися перед міністром, тому й зробив запис. Перед тобою у нього був інший гість...

Думанов прикип, замислився. Потім сказав:

— Якщо Верес буде зайве смикатися — намастять йому лоба зеленкою свої ж.

Алік, навіть не питаючи згоди, повів машину в напрямку нового мікрорайону, де мешкала його нова подруга. Там, в її ошатній квартирі, серед ретельно протертих меблів і бездоганно чистих килимів, відчувався спокій душі людини, не обтяженої сім'єю. Помешкання війнуло свіжістю. Утім Думанов постійно відганяв від себе думку про те, що жінка придбала квартиру на кошти багатого покровителя, який загинув при розбірках із братвою. Та хай там з усім. Майя Габрель повільно входила в курс телевізійних справ. Їй було непросто після європейських столиць опинитися знову в провінції, звідки зовсім молоденькою дівчиною випурхнула на ринок ескорт-послуг після перемоги на міському конкурсі краси. Тоді її диплом фахівця з романської філології виявився дуже доречним — розпочалися поїздки до Страсбурга, Брюсселя і Парижа.

Тепер у рідному місті, маючи справу з рекламою і піаром, Майя не раз скористалася

власним досвідом спілкування з багатими буратінами. Та не все було гладко. Внаслідок нелегкого життя Габрель стала свого роду «інвалідом праці». Протягом минулих років, поки в дівчини один за одним змінювались господарі, в неї розвинулася важка депресія. І вона підсіла на «повільні» наркотики — героїн та метадон. Стріляний птах, в минулому менеджер елітних проституток, Думанов відразу ж помітив це і запропонував їй свої послуги. Дуже розумна, елегантна і витримана, ця жінка допомагала йому розрулювати деякі делікатні питання, що виникали в його бізнесі.

Вони піднялися сходами у під'їзд новозбудованої висотки і минули допитливу консьєржку, яка була для одруженого Аліка непотрібним свідком його двомісячних походеньок. Теплий душ — і розімліле тіло гостя притягнув розкішний фотель перед телевізором. За півгодини, перед появою щойно викупаної Майї, Алік був готовий сприймати її як жінку, а не як партнера за обладками. Після звичного сексу він знову згадав про справи:

— Майко! Ти вже щось петраєш у паблік рілейшнз?

Йому мало було «видоїти» місто, він потребував гарного реноме серед плебса.

Жінка зміряла його поглядом і сказала:

— І без піару видно, що тобі слід змінити зачіску...

— Та-а-а-к... — Алік провів рукою по своєму жорсткому і прямому, як коняча грива, волоссю.

Майя посміхнулася і вела далі:

— А також, вибач, виправити свою жлобську міміку і жести. І треба викинути цей куций піджачок і скандзюблені штани.

Овва, яка крута. Сьогодні на Думанові був один з його кращих костюмів. Але чоловік, не подаючи виду, зговірливо посміхнувся:

— Докладніше, будь ласка.

Він сидів у банному халаті у фотелі перед ліжком, в якому вместилися жінка, і всім своїм видом виказував найвищу шанобу й увагу до кожного її слова. Майя була нещадною...

Йому нічого не залишалось іншого, як погодитися, що від нього чомусь постійно трохи відгонить потом, навіть після душу. Хоча, в принципі, це було її особисте сприйняття чоловіків. Габрель вирізнялася хворобливою чутливістю до всього, що мало стосунок до запахів. Наприклад, вона дивним чином асоціювала з якимось запахом незнайому людину навіть тоді, коли просто бачила її на екрані телевізора. Якимось, вражений цим екстрасенсорним відчуттям Майї, Алік порівняв її віддалені описи з характеристикою реальної людини — і вони збіглись. Ось таку незвичайну

коханку йому подарувала доля.

Алік вірив, що в політиці немає нічого випадкового. Якщо в місті існує три промислових угруповання зі зв'язками у Києві — то, ясна річ, мером оберуть того, про кого вони домовляться між собою. Сьогоднішня перемога Булавка була закономірною. Металургія правила бал. Та це ще не відповідь на запитання. Якось же потрібно переінакшити звичний сценарій, щоб Думанов міг домогтися свого. Піар, виборчі технології, підкуп виборців — це саме собою. Але була в Аліка ще й своя конструктивна думка, яка давала упевненість у тому, що успіх прийде, якщо правильно переналагодити сигнал «згори». Нехай цей сигнал надходить сюди не прямо з Києва, а через нього, Альберта. Потрібно, щоб якогось щасливого дня сюди зі столиці надійшла вказівка: хочемо, мовляв, Думанова на міський престол — і баста. Отже, слід розпочати свою сольну гру з можновладцями на Печерських пагорбах. Про те, щоб втертися до найвищих осіб у довіру, самому стати «наглядачем», говорити було зарано. А от про неформальні контакти, скажімо, у сфері мас-медіа, саме час подумати.

Отож, анітрохи не спантеличений словами свого особистого імідж-мейкера, Думанов замислено запитав:

— Майко, а хто є справжнім власним

телеканалу, на якому ти зараз працюєш?

Вона цього не знала. Алік дав собі слово завтра ж про це довідатися, чого б це йому не коштувало. Згодом Майя дещо згадала. Їхнім телеканалом володіє одна офшорна компанія, назва якої нічого не говорить. Утім колись жінка краєчком вуха чула, що їхній головний редактор нібито узгоджує політику каналу з одним мегазаможним чоловіком і що той перебуває у близьких стосунках із найвищою особою сусідньої держави. Думанову аж дух перехопило. Він був на правильному шляху.

Проте Альберт ніяк не міг второпати, на кого ж зробити ставку. Одна політична сила, ліберальна, після нерозкритого вбивства свого лідера йшла у забуття. Інша, оновлена соціал-демократична, тільки сходила на видноколі. Третя — стабільно правила своє, набридаючи всім тупими пострадянськими директивами. Як і більшість представників бізнесу, Думанов не відрізнявся пасіонарним ставленням до жодної з ідеологій і розкладав яйця в різні кошики. Тим паче, з огляду на фінансову кризу, подих якої війнув з Токійської біржі, де масово попадали котирування всіх цінних паперів і знецінилися акції. За цієї ситуації психологічний стан металургійного лобі мав би незабаром змінитися на гірше. Причому суттєво.

А там уже і до президентських виборів недалеко. Рейтинги політиків похитнуться слідом за підупалою економікою. На тих, хто випромінює показну стабільність, поставлять хрест, жадатимуть свіжих ідей. І ось тоді, швидше за все, у світлі майбутніх парламентських баталій, слідом за президентськими перегонами, розпочне свою гру оновлена політична партія, яку своєчасно прикупив собі один із найвищих чиновників країни. Не пропустити б початок цього дійства, — сказав собі Алік і подумки похвалив себе за добру аналітичну роботу. Нехай він, Думанов, нині видається комусь нехаризматичним депутатом місцевого рівня. Колись прийде і його час. У світовій практиці політичної боротьби є приклади, що надихають. У Південній Кореї один нехаризматичний лідер балотувався на президентську посаду впродовж тридцятиліття й таки підкорив свій Еверест, незважаючи на те, що лік його біологічного існування наблизився до сьомого десятка.

Майя заснула, а Думанов все ще стояв перед розчиненим вікном лоджії і видивлявся на зорі. Нехай десь там, на небесах, уже написано його долю. Але так чи інакше він творитиме її тут, на Землі, і наступна його операція матиме кодову назву «Телеканал».

П'ята глава

Остання гривня вивітрилася з Асиного портмоне ще вчора, після купівлі хлібця з хрусткою скоринкою. Зайва розкіш, коли в тебе безгрошів'я, але так скутила за чимось домашнім, теплим, запашним на обідньому столі... Ася вкотре перевірила заповітний, поморщений від часу ридикюль, де зберігала мініатюрну іконку, документи і зарплату — там не було жодної купюри. Коштів давно не вистачало. Після смерті мами стала відчутною навіть відсутність її пенсії. Заробіток, який приносила робота в міському Центрі технічної творчості для юнацтва, танув, як сніг на сонці. Може, продати щось із дому?

Вона відчинила двері кімнати. Перед нею зблиснули в останніх променях сонця позолочені палітурки книжок. Жінка підійшла до своєї книжкової скарбниці. Старовинні фоліанти та коштовні художні альбоми, зібрання творів світового письменництва і добірки з різних галузей літератури і мистецтва... Одні книги залишилися від батьків, інші сама купувала на зарплату радянського інженера. Заголовки добре знайомих художніх творів ніби усміхалися до неї, як до старої знайомиї, обіцяючи повернення до приємних емоцій і непомічених відкриттів. Кожний період Асиного життя був пов'язаний з тим чи іншим томиком. А тепер? Невже доведеться щось із цього

віднести у букіністичний магазин?

«Доброго вечора, вельмишановна шафо!», — подумки мовила жінка, і її серце стиснулося, ніби ось-ось повинно було статися щось неприємне і неприпустиме в її біографії. Незбагненне тепло заструменіло по пальцях, коли в руках опинився томик Метерлінка. Відкрита навмання сторінка запропонувала до її уваги п'єсу «Синій птах». Ася посміхнулася сама до себе, немов побачила давно забутого друга. Етапний твір в її долі. Про його існування вперше дізналася від сусідки, яка виховувала двох доньок, — Юлії Львівни Бобрової. У певному сенсі ця жінка стала її духовною матір'ю. Ох, невгамовна, чарівна, вигадлива тітка Юля! Та сама, яка стала причиною кар'єрного краху свого чоловіка, коли почала запроваджувати в одній з московських шкіл загони пласту. Згодом ця енергійна жіночка уславилася тим, що керувала дитячою драматичною студією у тутешньому Палаці культури. Для постановок вона обирала досить незвичайні п'єси.

Вуїч теж була причетна до цих вистав. Тим паче що тітка Юля, щороку виїжджаючи з дітьми на море, завжди запрошувала її до своєї компанії. Аматорські вправи мали продовження під час сієсти на Азовському узбережжі. Саме тоді Ася зрозуміла, що текст доволі складний, метафоричний.

— Я хочу роль феї, — сказала Ася.

— Ні, ти — Тільтіль, син дроворуба, — беззаперечним тоном мовила сусідка і вказала їй на центральне місце на лаві серед майбутніх виконавців, які пройшли кастинг.

Так у «Синьому птасі» головна роль випала саме Вуїч. Їй пригадалися мамині слова, що буцімто батьки замість неї, дівчинки, чекали, що в них народиться хлопчик, і подумала: може, в тому, що їй призначалася така роль, було відновлення якоїсь вищої справедливості? А тітка Юля — як вона ще тоді відчула у коротко стриженій дівчинці на прізвище Вуїч душу воїна?

Антоніна грала загадкову Душу Світла, а її сестричка Тамара відтворювала складний образ Кішки, що була втіленням зла. Роль Феї Берлюни, само собою, дісталась Бобровій-старшій. Решту акторів понабирали з дітлахів, які тоді також опинилися на морі і страшенно нудьгували без розваг.

Якою втіхою стали для них репетиції на морському повітрі! Тітка Юля власноруч пошила виконавцям вбрання. Гнучку, витончену постать Томи обтягувало чорне трико. Важче було вдягнути Антоніну — вона і так сяяла, мов пасхальне яєчко, і доповнити її образ було практично неможливо. Восени відбулася прем'єра, після чого вистава протрималася весь сезон. Юні артисти дорослішали разом зі своїми героями. Проте весь глибинний

смісл цієї філософської казки розкрився перед Асею набагато пізніше.

З дитинства їй запам'яталась одна чудернацька репліка.

— Я не хочу народжуватися! Я краще тут залишуся! — вигукувало якесь маля з Царства майбутнього.

Дитину підштовхував до виходу похмурий чолов'яга на ім'я Час.

— Ну що таке, — обурювався старий. — Ти ж знаєш, що твій час настав! Потрібен герой, щоб перемогти Несправедливість. Це ти. Значить, треба йти.

Метафоричний змісл цієї фрази жінка осягнула в якийсь момент свого теперішнього буття і внутрішньо солідаризувалася з тим ненародженим хлоп'ям. Ася, коли їй дуже не хотілося чогось робити, наказувала собі: «Треба йти». Але куди і заради чого? Вона б попрямувала у майбутнє разом з якоюсь сильною, обізнаною, благородною людиною. Єдино можливим героєм, якого вона бачила поряд себе, міг бути Верес. Але він, попри свої достоїнства і переваги, програв вибори міського голови. Мабуть, не настав іще його час. І це при тому, що очікування свого жереба, своєї місії супроводжувалось у Вереса неймовірною нервовою напругою. Йому не можна було забути ні на хвилину про свою палку, з вибуховим

характером Тамару, про шлюб з цією жінкою, який став провальним проектом його життя. Томка була й Асиною проблемою. Думка про неї застрягла, мов цвях у голові.

Вересова дружина гинула, і це ставало чимдалі очевиднішим. Останнім часом і Вуїч, прокидаючись вранці, відразу ж згадувала про подругу, як це буває, коли в тебе хтось із близьких родичів занепадає через невиліковну хворобу. Постійність цього відчуття знесилювала. Потрібно будь-що рятувати подругу — при всьому її неминучому спротиві. Така боротьба з Томкою заради Томки вимагала повного душевного самоспалення. Обличчя цієї колись незрівняної красуні чимдалі набрякало, фігура ставала огряднішою, а її вихідна вишневого кольору вишита сукня через щоденне носіння перетворилася на домашню робу, вкриту плямами і дірками. Жінка не помічала, як загрузає у багні. Доля театрального персонажа інколи накладає свій відбиток на долю виконавця. Це був саме той випадок. Що б про теперішню поведінку дочки сказала покійна Юлія Львівна?! Мабуть, скористалася б цитатою з Метерлінка — реплікою тієї ж Кішки: «Я зайду дорогою до моїх друзів-нерозливода Нещасть — вони живуть поряд з Блаженствами...».

Правий був автор «Синього птаха», який зауважував: багато Блаженств насправді — лякливі

і нещасні, і деякі з них непомітно для самих себе переходять у володіння Нещасть. Саме це і сталося з романтичним коханням Вереса.

Вуїч поклала книжку назад до шафи і перевірила, чи на місці конверт із грошима, який мала передати Сашковій дружині. Завтра буде новий день. Тамара зрадіє «дотації», хоч як не кляне Вереса. Тим більше що завтра у неї особливий день. Гроші регулярно наповнюють її гаманець, хоч вона і заборонила чоловіку з'являтися їй перед очима. Мовляв, так буде краще, щоб не травмувати Олега. А от сам генерал анітрохи не змінив свого ставлення до колишньої сім'ї, навіть переписав на Тамару котедж. Утім це не послаблювало напругу в їхніх стосунках. Не у матеріальних речах була справа... В інші часи Сашко Верес, цей хлопець із робітничої сім'ї, з передмістя, ніколи не зміг би піднятися до її рівня. Статус дочки хазяїна області зобов'язував до іншого мар'яжу. Але часи змінилися. Тома і Верес ніби помінялися місцями на суспільних сходинах. Соціальний ліфт спрацював на користь Сашка несподівано і всупереч усталеним правилам. Ситуація нагадувало вічну проблему стосунків панянки і хулігана, але зі знаком «до навпаки». Це Верес стояв на чатах благопристойності і честі, а Томка пустилася берега з власної волі.

Так само всупереч очікуванням Ася

піднеслася на вищу сходинку, ніж колишня партійно-номенклатурна «принцеса». Домашнє виховання, до якого доклала стільки зусиль Юлія Львовна, зробило Вуїч вольовою «залізною леді», яка завдячує всім, що має, винятково собі — і нікому більше. Це був стовідсотково засвоєний урок. Чому ж таке саме виховання перетворило Тамару на безвільну фантазерку? Дочка цекіста Боброва була цілковито позбавлена імунітету на все погане, що могло трапитися на її шляху. І ось він, Тмарчин імунітет, остаточно капітулював перед оковитою... Ні, поза всякого сумніву, жінка викликала співчуття своєю душевною тендітністю і беззахисністю перед темною стороною життя, і Верес, як ніхто, відчував це. Більше того, він був переконаний, що без його опіки дружина пропаде. А втім, красуні не потрібні вольові якості, — розмірковувала далі Ася. Звичайно, вона не повинна так іронізувати, не повинна... Але християнські почуття важко вкладалися в душу Вуїч.

У студентські роки наївна Ася зазнала принижень від своїх ровесників-хлопців через те, що не мала модних чобітків і була бідною, як церковна миша. Коли минула молодість і, на додачу до життєвої мудрості, збільшилися статки, чоловіки почали, — так їй здавалося, — зневажати Вуїч вже за інше — за те, що постаріла, а цінували лише за

матеріальні речі. Її невдачі в особистому житті досить точно можна було охарактеризувати французьким висловом: «мадмуазель кохали по-дурному». Кавалери кидали Асю на самому піку чуттєвих стосунків. А як було не вірити чоловіку, який тебе називає своєю долею, своєю рибкою, клянеться у вірності і запевняє у найчесніших намірах? Тамарі таке не загрожувало: замолоду шанувальники стояли до неї у черзі. Та й навіть зараз, коли їй за сорок, здавалося, що Томка завжди стоїть на порозі нового кохання. На вулиці на неї досі озиралися! Після розриву стосунків із Вересом рано чи пізно його місце мав заступити інший чоловік.

Час «ікс» невдовзі настав. Колись же в оселі стають потрібні чоловічі руки. На допомогу Олега годі було сподіватися — він постійно займався своїми справами, та й з дитинства його не привчили до хатньої роботи. Якось, клянучи все на світі, Томка спробувала задля хатніх потреб розпиляти клапоть фанери. Від самого початку надріз скошився, а потім скривився. Закінчилося тим, що матеріал зіпсувала. Отож сіла і розплакалася. Це ж треба таке — мати чоловіка і двох синів і при цьому опинитися безпорадною, наодинці з пилюкою і сокирою! Ася їй поспівчувала, — жіноча солідарність взяла гору, — посварилася на Вереса і подумки побажала, щоб Тамарчина самотність

розрядилася несподівано, якнайшвидше і найкращим для неї чином.

Якось до Томчиного подвір'я навідався майстер на всі руки — безробітний Зиновій. На цьому кутку його бачили частенько. Чолов'яга промишляв тим, що займався дачним будівництвом, та й міг відремонтувати будь-який електроприлад. Постійного місця проживання Зиновій не мав, а зупинявся в тих хазяїв, яким надавав послуги. Звичайно, жоден із таких жевжиків не скаже про себе, що він бомж. Навпаки, такі типи відразу ж повідомляють, що мають відразу дві вищі освіти, — правда, незабаром з'ясовується, що обидві — незакінчені, а трохи згодом брехня вилазить назовні. Зате до того часу зайда встигає втертися в довіру і стати майже близькою людиною для своїх нових господарів.

Зиновія попросили дати лад новому бойлеру, який почав текти. Роботу чоловік закінчив, та не поспішав йти геть. Він ніби забрів у закинутий садок, в якому достигли несподівано солодкі яблука. Зайда вкляк біля Тамарки, як приклеєний — і весь час роззирався, що б іще відремонтувати в її володіннях. Йому дали нові завдання. Зайда хутко взявся за справу і, наче художник, скрізь навів порядок вправними мазками. У будинку і на подвір'ї все засяяло. А Тамара, вражена універсальними здібностями цього здорованя,

вирішила: ось він, чоловік, який їй потрібен.

Відтоді Зиновій з Томкою стали друзями-нерозлийвода. Тим паче що за чаркою з'ясувалося, що їхні погляди на життя збігаються. Боброва без жодного критичного зауваження сприйняла легенду цього бомжа. Повірила запевненням про те, що він не волоцюга, а просто має фатальну вдачу. Жінка пройнялася співчуттям — і заколихала себе тими словами. Мовляв, все у Зиновія було, як у людей. Працював він інженером на тутешній атомній електростанції, мав сім'ю, квартиру. Та якогось дня побився з колегою просто на роботі. Звільнили. Судили. Почав пити без просипу. Додому стали учащати недобрі люди. Заліз у борги по вуха. Продав квартиру. З дружиною посварився, а з іншою нічого не вийшло. Підробляв двірником, але його звільнили, коли вийшов на роботу напідпитку. Тепер ситуація така: якщо в дачників немає ніяких замовлень, ночує під мостом, в тому місці, де проходить теплоцентрально...

Томка приміряла на себе цю версію — і знайшла багато спільного між собою і Зиновієм. Навіть заявила Асі, що все життя шукала зустрічі з такою людиною. Зайда дивився на неї очима бродячого собаки, якому кинули кістку, і догоджав, як тільки міг. Ясна річ, про те, щоб так командувати чоловіцтвом, перебуваючи у шлюбі з генералом, не

могло й бути мови. «Поступливий характер», — казала вона про свого нового друга. Ася виправляла її: «Запопадливий». Томка наполягала на своєму: «Лагідний». Вуїч звинувачувала: «Він — альфонс». Ставши ясною пані в очах цього бомжа, Томка надумала собі бозна-що. Можливо, для неї Зиновій був втіленням робочо-селянської упокореності, нелюбим дитям радянської доби, в якій Боброви знали собі ціну. Так чи інакше, але саме задля офіційного представлення свого цивільного чоловіка вона і запросила подругу цього дня в гості.

Заросле плющем подвір'я було, як ніколи, охайно підметене. На ослоні хтось забув старий плед. Тишу порушував лише шерхїт виноградного листя, в якому час від часу копирсалися горобці. Сюди долинали каркання ворон, які нишпорили на городах та зрідка зринали в небо, зачувши шум з-під коліс якогось авто. Комашня роїлася над бочкою з водою під ринвою. Спекотному дню співали гімн цикади, які у паузах між вокальними партіями тицялися своїми крихітними писканими у кущі ожини. Здавалося, що саме у такі дні найкраще загоюються рани. Десь у веранді дзижчала бджола. Паркий день, швидше за все, мав завершитися рясним дощем.

Передмістя має свій особливий плин часу. Тут не стається жодних подій. Зате ніде так виразно не постає перед людиною вага її сьогочасного

існування. Дрімання на осонні з роками стало основним заняттям для мешканців вулиці Садової, на якій колись звели свої котеджі вихідці з колишньої партноменклатури. А втім відтоді власники тутешніх домівок геть переіменилися. Тамара цілком увійшла б у роль аксакала, якби не певні прикросі в її особистому житті. Очужілі сусіди делікатно робили вигляд, що нічого дивного не помічають у поведінці цієї часом нетверезої, хоч і гарненької жіночки.

— Ага, коньяк п'єте! — замість привітання сказала Ася, входячи в прохолодну оселю Бобрової.

— А що ж нам — портвейн у парадняках фігачити?!

У кухні хазяйка чаклувала над стравами і саме схилилася над якимось салатом. Останніми місяцями вона підтягнулась і немов помолодшала. На ній уже не було тієї заяложеної сукні, в якій Ася звикла бачити подругу. Та вбралась у світлу блузу і легеньку літню спідницю.

— Можеш, якщо схочеш! — вигукнула Вуїч, цілуючи подругу в щічку. В одній руці гостя тримала конверт від Вереса, в іншій — подарунок від себе у вигляді набору скляних розеток.

Тома взяла і те, й інше і мовчки приклала до підмальованих вуст вказівний палець. Зиновій, натхненний виглядом нової пляшки, яку принесла із собою Ася, не звернув уваги на жест своєї любки. У

сусідній кімнаті на видному місці красувався величезний букет троянд.

Подруга помітила погляд гості:

— Ні, не тут. Вийдемо на двір. Підсмажимо шашлики. Ти не проти?

— Питаєш...

Зиновій вже розпалював вогнище на підготованій галявині поблизу палісадника, коли жінки винесли на подвір'я і поклали на стіл замариноване м'ясо, овочі й посуд. Із закусками було негусто.

— Ти ж пам'ятаєш, я прихильниця мінімалізму, — весело сказала Тома і засміялася.

Утім обмеження не поширювалося на випивку. В руках у хазяйки зблиснула проти сонця пляшка горілки.

— Це у тебе в кімнаті дзеленчить телефон чи мені здалося? — сказала Ася.

— Ой, це ж Тоня з Москви!

Поки сестри розмовляли, Вуїч взялася нанизувати на шампури шматочки свинини. М'ясо було хоч і мариноване, але зовсім свіже, не з холодильника, і порізане на ідеальні шматочки, не дрібні і не великі. В окремій мисочці красувалися кільця цибулі й часточки солодкого перцю — вони теж пішли на шампур. Такі приготування були зовсім не притаманні Томці. Ася кинула оком на атлетичну постать Зиновія, який зігнувся над

розпеченим вугіллям без вогню, і подумала: «Його внесок». Раніше вона бачила цього чоловіка у Вересовому домі лише в ролі майстра, якого запрошували полагодити те або се. «Ну-ну».

На ганку з'явилася Тома із щасливою посмішкою.

— Сестричка?

— Ну да! Ой, побажала вона мені всього-всього... Аби здійснилося.

Жінка підійшла до Зиновія і обійняла його.

— Чуєш, моє серденько?!

Ася нагнула голову так, ніби їй впала в око якась дрібочка від вогнища. Парочка цілувалася...

Вуїч заходилася готувати гарнір до м'яса — лимон і помідори — й подивувалась, яким заточеним ножем їй випало нарізати городину. Мати справу з таким лезом було одне задоволення. Зелену цибулю вирішила не кришити. Невдовзі від мангала повіяло запашним теплом. «Певно, дрова нарізали з липи», — подумала Ася, намагаючись не дивитись у той бік. Тим часом під лезом її ножа чимдалі більшала купка із подрібнених кропу і петрушки.

Несподівано Томка голосно зойкнула — певно, Зиновій жартома вкусив її за мочку вуха. Святкування переходило в другу стадію, яка позначалася несамовитими веселощами.

— Шановне панство! Обід готовий! —

оголосив шеф-кухар.

Зиновій, як виходець із західної України, за будь-яких обставин розмовляв винятково рідною мовою. Томка чудово його розуміла, — у самої мама була родом зі Львівщини, — але вживала тільки російську.

Хазяйка розклала серветки, столові прибори, чарочки й тепер розмірковувала, чи не забула ще чогось. Вона на хвилюку присіла і прихилилася до старого бузкового куща, що підпірав лаву років з тридцять. Потім розпустила своє довге лискуче волосся, в якому не було жодної сивини, обсмикнула блузку і мило всміхнулася. Підвелась і підступила ближче до столу, де за якусь мить мала розпочатися святкова вечерея.

— А знаєш, як ми з ним познайомилися? — сказала вона.

— Ні. Цікаво, як це сталося...

— Ти, напевне, звернула увагу, що тут усім заправляє Зиновій? — защебетала Томка. — Так-от, ці наїдки він придбав на свої кривні. Він добре заробляє — допомагає дачникам по господарству. Я так само маю зайву копійчину. Доглядаю за старенькою сусідкою. Ми із Зиновієм вперше стикнулися ніс до носа на обійсті цієї сусідки. Я запросила його прийти сюди, подивитися, чому не вмикається один прилад. А там він саме лагодив перелаз. Бачиш, онде — який гарний?

Жінка кивнула у бік паркана. У сусідчиному вікні тієї ж миті з'явилося чиєсь обличчя і швиденько опустила завіса.

— Потроху підглядає за мною. Та хай собі. Я гуляю. У мене сьогодні особливий день.

— Дівчата, обережно! Приймайте шашлики! — гукнув чоловік.

Він, як і годиться, загасив вогнище і з шампурами вже прямував до столу.

Тома підсунула ближче до Зиновієвої тарілки його улюблений соус ткемалі і скомандувала:

— Шампанське!

Корок від пляшки злетів у повітря, пінистий напій полився у фужери.

— Зустрічаються два крокодили, — розпочав анекдот Томчин бойфренед.

— Та знаю я про крокодилів! — сказала його пасія і зробила вигляд, ніби хоче затулити йому серветкою рота.

— Чекай-но, хай почує Ася... Так-от, один крокодил запитує в іншого: «Ну, як полювання?» — «Та от сьогодні двох негрів з'їв. А ти?» — «Я — одного росіянина...» — «Не бреш! Дихни...»

Гостя усміхнулась і сказала:

— Якби крокодил замість росіянина проковтнув тебе, то в нього б сталось алкогольне отруєння.

Томка смикнула подругу за рукав:

— Інколи випити корисно. Треба ж колись розслабитися, вирубитись, як каже мій Олег.

— А як реабілітаційний центр? Допоміг йому?

— Вже закінчив курс лікування. Усе гаразд. Життя у нього тепер налагодилося. Знайшов собі постійну роботу. З наркотою покінчено.

— А до речі, хіба він не прийде обідати?

— Хо! Обідати! — засміялася Боброва. — Та вже ніби запізно — шоста година вечора. Він мене вранці привітав. Зараз вони з невісткою облаштувались у її батьків. Там чимала квартира. А коли народиться онука, то перейдуть до мене. Ясно тобі?

Томка обійняла подругу і затягнула якусь пісню.

— Чекай-но, дорогенька, — спинила її Вуїч. — Невже ви живете тут повністю відірвані від світу? А знаєте, яка боротьба розгорнулася за крісло мера?

У Бобрової обличчя набуло виразу, ніби у двієчника, якому нагадали про його щоденник.

— Ну, відірвані. Справді, у нас немає телевізора. Просто не хочемо його вмикати — настрої собі псувати. А що таке трапилось?

— Верес програв вибори.

— Хто б сумнівався. Політичного дива не сталося.

Зиновій цієї хвилини сновигав десь у кухні,

шукаючи меленого перцю.

Тамара махнула рукою:

— Навіщо про це?

— Так ви зовсім здичавієте... А Думанов...

Зачувши це прізвище, колишня Вересова дружина зробила рух, ніби відсунула від себе щось бридке.

— ... той самий, який за копійки купив центральний універмаг і далі нарощує свою торговельну імперію... — вела своє Ася. — Він, уяви собі, поступився Вересу в рейтингу набраних голосів. Набагато поступився! І це при тому, що підрахунок голосів був нечесний.

— Хто сказав?

— Наш генерал. Він оголосив війну теперішньому меру — Булавку. Пообіцяв викрити його зловживання. Люди знають Сашка. Ще п'ять років тому допомогли йому впіймати маніяка. Таке не забувається. Тому й поважають Вереса. А Думанов гатить один торговельно-розважальний центр за іншим. А на твою думку, якби обрали Сашка, він був би добрим мером?

— Та куди йому... — іронічно всміхнулася Томка. — По-перше, його ніколи не оберуть. Фантазії все це і амбіції. По-друге, все, що він вміє робити — це ловити злодюжок. А хіба така людина спроможна дати місту відчуття краси, звеличити людину? — Томка глибоко зітхнула. — Ой!

Дограється він зі своїми викриттями.

Вуїч ще раз глянула на Зиновія, який порався неподалік, і ця постать їй нагадала іншу. То була людина, яку ледь розгледіла в тумані, під час останньої своєї пробіжки разом із генералом. Там, під мостом, що веде до острова, ніби ковзнула тінь чоловіка, який, схоже, хотів, щоб його не впізнали. Чи не Томчин бойфренд, часом, вистежував їх із Вересом?

Ася мовила стиха, звертаючись до подруги:

— Якщо зі Сашком трапиться якась біда, що робитимеш?

Томка відповіла з готовністю, так, ніби щойно думала про це:

— Тоді я скажу: собаці — собача смерть! А нам жити — не тужити. Ми із Зиновієм не пропадемо. Тепер я власниця цього котеджу. Няньчитиму онуку. Зрозуміла?! Отож-бо, голубонько!

Вересиха плеснула подругу по плечі і зіпнулася на ноги, немов намагаючись тим самим припинити неприємну розмову. Але і без того час було йти в укриття: зовсім поряд блискавка вкраяла півнеба і кілька важких дощових крапель впало на скатертину.

— Гайда до веранди, — сказала Томка і почала збирати тарілки.

І справді, злива вперіщила просто нещадна.

Ринви аж гуділи, потічки води враз залили подвір'я. Зиновій заснув на веранді, на закороткому для себе диванчику, в досить незручній позі, закинувши ноги на бильця. Жінки пройшли далі, у велику кімнату, де колись розташовувалася бібліотека. Вікна тут були міцно причинені — не так від денного палючого сонця, як від розпеченого південного повітря. Білі простирадла, якими хазяйка затулила рами, в особливу спеку час від часу вона збризкувала водою. Тепер, коли навкруги нуртувала нещадна громовиця, ці обвислі простирадла вселяли відчуття розрухи і безнадії.

Книжок тут годі було шукати, піаніно продали за безцінь, а шикарний Томчин гардероб розграбували випадкові гості. Тут ватагами проходили як знайомі, так і незнайомі люди. Це помешкання немов поїдала сарана. Єдиним, що нагадувало про колишнє життя подружжя, були великі фотографії, що світилися кольоровими плямами на стіні.

Схоже, хазяйку не так уже й радували зміни в теперішньому її житті. Вона вклякла у кріслі з байдужим виразом обличчя. Натомість Ася підійшла до світлин, намагаючись їх розгледіти. На одній з них була Тамара у вишуканому вбранні. Шляхетна леді, та й годі — маленьке вечірне плаття, що облягало її струнку фігуру, білі рукавички аж до ліктя, капелюх із великими

крисами і довгим пером... Упівоберта біля дружини, обіймаючи її за гнучкий стан, стояв Олександр Верес, у гарному світлому костюмі і теж у капелюсі. На іншому фото — на тлі морської лагуни — простоволоса чорнява жінка з проникливими очима, у матросці, тримала за плечико худенького хлопчика в шортах. Це був її молодший син — Владик. «Ну як можна було зруйнувати таку сім'ю?» — подумала Ася.

— Не можу повірити, що ти сказала таке про Сашка... Невже в тебе не залишилося до нього жодного доброго почуття?

Екс-дружина заперечно хитнула головою. Потім в її очах зблиснула злість. Вона зняла зі стіни світлину, на якій була разом з чоловіком, і роздерла її на клаптики. Потім відчинила шафу для одягу, витягла звідти фетрового капелюха і розтоптала його своїми босими, у брудних патьоках, репаними п'ятами.

— Усе! Нема більше Вереса!

На її обличчі з'явився хижий оскал. У верхній щелепі не вистачало одного зуба.

— Ось це йому за Владика, а це — за Олега. Що я при ньому знала — постійні нічні виклики, самотність і страх за його життя...

— Ну, не кажи. Були поїздки на море, за кордон, ваше подружжя запрошували на світські раути...

— Раути? З ким? З новоявленими бізнесменами, які завдяки грошам пробилися до влади? З їхніми дружинами — колишніми комсомольськими активістками, які випрошували у мене дефіцит з-під прилавка?

У дверях з'явилася постать Зиновія.

— Що за галас? Пропоную випити за здоров'я хазяйки цього дому!

У кімнаті з'явилася таця з фужерами і пляшкою міцного вина. Дарма, що на обличчі бойфренда вже всі риси попливли, а очі нагадували два шматочки целофану.

Ініціативність друга трохи заспокоїла Томку, але як і раніше, її нудило образами.

— Тобі того і не уявити, Асю, що я знала про те високе панство. Такі речі просто не вкладались у голову. А він, звісно, знав більше за мене. Але це не заважало йому вести з негідниками ділові розмови, входити до їхнього кола, подавати їм руку — і, зрештою, зробити кар'єру! Свій міліцейський підхід до розв'язання проблем він переніс на сім'ю. Дітей муштрував, потім Владика відібрав у мене. А! Годі вже про це! Я переконалася, що бомжі вищі і чистіші душею, ніж посадовця.

Зиновій співчутливо слухав свою пасю, аж нарешті сказав:

— Зберегти чистим своє сумління було легше при радянській владі. Тоді ми чітко знали, де зло, а

де добро. Тепер зло не окреслене і тому є страшнішим.

— Звісно, страшнішим, якщо тобі самому пофіг, що буде завтра... — неприязно пробуркотіла собі під ніс Ася.

Утім на гостю вже мало зважали. Тамара підсіла до бойфренда й із замилюванням водила довгим пальцем по його скуйовдженій чуприні. Чоловік відвів її руку, вочевидь, захопившись власним спічем.

— Влада ніколи не думала про людей! Навіть атомні електростанції ми здавали до червоної дати в календарі. Той же Чорнобиль. Відзвітували, що реактори готові до експлуатації, а після цього ще місяцями доводили їх до ладу. Скільки таке було: блок працює, а в ньому тим часом лагодять радіозахист.

— Та ти що? — накручувала Зиновія скептично налаштована Ася.

— Щира правда! Мене з робітниками відрядили на Чорнобильську АЕС, завели в машинний зал, сказали, що реактор уже півроку працює! Ідїть, мовляв, закінчить те, що ваші попередники не встигли зробити! Це як? Боже мій, і як тільки той реактор працював... Потім ми довідалися, що перша порція графітових стержнів до нього потрапила за допомогою звичайного крана. А за технологією, це функція спеціального

завантажувального механізму. Його там уже встановили, але досі не змонтували! Нас уп'ятьох впустили в машинний зал. Ми повинні були провести там близько двох тижнів. Працюємо. Минає кілька годин. Чуємо: завила сирена. Масивні свинцеві двері автоматично зачиняються. Може, в реакторі стався якийсь збій? Ніхто нічого не говорить. Ми продовжуємо монтувати обладнання. Сподіваємось: це учбова тривога...

Жінки слухали Зиновія як зачаровані.

— Вас кинули? — запитала Вуїч.

Чоловік невизначено хитнув головою і вів далі:

— Тривожні сигнальні пристрої дзвеніли по периметру всього залу, біля кожних дверей. І так впродовж двох годин. Один із нас не витримав. «Може, це справді збій у реакторі?» — «Не здіймай паніку!» — гримнув бригадир, але тоді й решта робітників почали обурюватися. Він, зрештою, підвівся і пішов на другий поверх. Ми знизу бачили, як на пульті управління, за масивним шаром скла, відбувається якась непроста телефонна розмова. Бригадир повернувся сам не свій. Центральний зал управління АЕС був не в курсі, що ми тут. «Що ви робите? Як ви опинилися в машинному залі?» Про наші монтажні роботи керівництво станції не знало!

Тома дивилася на свого друга переляканими

очима:

— Ти отримав велику дозу опромінення?

— Ніхто цього не знає. Але, коли наша група проходила санпропускник, ми всі «дзвеніли». Милися в душі, аж поки сигналізація не перестала вмикатися. На це пішло три години.

— Вам хоч премію дали?

— Про що ти говориш...

— І навіть не вибачилися?

— Ти смієшся? Минулося так тихо, ніби й нічого не сталося. Тільки я після цього почав випивати по сто грамів щодня. Для профілактики.

Зиновій випорожнив останню пляшку і пішов відпочивати, тепер аж до ранку. А жінки, збентежені почутим, не могли заснути. Слово за слово, пригадали студентські роки, своїх однокурсників, колег і нарешті знову прийшли до того, з чого починали. А починали з Вереса.

— Ти мені скажи, навіщо було Владика відправляти за кордон? — кип'ятилася Томка.

Асі не дуже подобався такий тон розмови, але вона пояснила:

— Сашко отримав есемеску з погрозою. Мовляв, якщо не перестанеш висуватися на посаду мера, то Владика посадимо на голку. Тому...

— Фу... Брехня! — сказала Тома. — Виходить, всіх юнаків, кому погрожують «голкою», потрібно вивозити за кордон, щоб не сталося лиха.

Сашко — мент у квадраті, розумієш? Він скрізь бачить ворогів, бандитів, волоцюг. Ненавиджу! Ну що ж, тепер у нього розв'язані руки: він може і далі боротися за крісло мера!

Екс-дружина ще раз підійшла до Вересового зім'ятого капелюха і витерла об нього ноги. Потім взяла зі столу чинюсь недопиту чашку і вилила рештки рідини на колись чудовий виріб зі світлого фетру.

— Ось тобі!

Томка відійшла і подивилася збоку на те, що наробила. Цівочка спитого чорного чаю, немов кров, розтікалася по паркету. Жінка завжди поводитися виключно, а тепер, щоб розізлити подругу, й зовсім пустилася берега. Після випитого її допитливі чорні очі нагадували желе з персиків.

— А знаєш, я йому зраджувала! — Томка з виглядом переможниці нависала над кімнатним безладом і тішилася своєю безкарністю. — Так, зра-джу-ва-ла!

— Він знав про це? — сторожко запитала Ася.

— Аякже. Потім я навіть перейшла до того чоловіка жити. Усі ті роки, що прожила зі Сашком, мене брав такий розпач, така депресія через те, що обидва ми кинули свої сім'ї, буцімто через велике кохання, а вийшов пшик. Була в мене важка депресуха.

— Але ж ти все-таки повернулася.

— ... тому що про це просив Верес. Тоді, після десяти років шлюбу, в мене й народився Владик. І тепер цей мент відіслав мою дитину так далеко! Верес — справжній демон! Йому подобаються холодні жінки, він аж запалюється, коли бачить здобич, яка від нього тікає. Він зруйнував щастя моє і моєї сестри, тільки от їй вдалося видряпатися на поверхню, а я спускаюся на дно... Тоня поїхала від нього, — від нас із Вересом, — поправила сама себе Томка, — й опинилась аж на всесоюзній будові. Споруджувала ГЕС. У сестру закохався молодший за неї чоловік.

— Та ти що?!

— Слухай, не перебивай! — вела далі Томка. — Обоє жили в одному гуртожитку. Хлопець почав залицятися, спершу загравав з її півторарічним дитям — Вересовим сином! І цей хлопчик повірив дорослому дядькові, привів його за руку в Тоніну кімнату — одружуватися на мамі. Чим не казка? Потім вони поїхали до його батьків у Москву. Живуть там і досі.

«Антоніна, й справді, — Душа Світла», — подумала Ася і запитала:

— Як ти думаєш, коли твій старшенький, Олег, здогадався, що Верес не його рідний батько?

— Думаю, коли вперше побачив, що в нього у Москві є брат, — сказала Томка.

Жінка розповіла, як після дванадцяти років

відчуження її сестра відвідала батьківську оселю і представила родичам свою другу половину — успішного московського бізнесмена, того самого чоловіка, з яким познайомилася на всесоюзній будові. А заодно показала Сашкового сина, якого вони записали як рідного. Ніхто і не здогадувався, чия це кров насправді. Звичайно, якщо не брати до уваги осіб, прямо причетних до появи на світ цього прегарнесенького хлопчика... Він уже ходив у п'ятий клас і тішив усіх своєю начитаністю, спритністю і тямущістю.

Справжній батько й виду не подав, що коїлося тими днями в його душі, байдуже проходив повз свого московського нащадка. Ясне діло, до такої незворушності його спонукала ситуація, ще й, певно, наполягання сестер. Зате Олег з юним москвичем заприятелював, і обидва вони чимало подивувалися з того, що мають однакові прізвища. Скориставшись їхнім малолітством, дорослі забили їм памороки: мовляв, а як же інакше, ви ж родичі.

— Сашковий син — геніальна дитина, вчиться на міжнародника, знає іноземні мови. Може, Верес потай мріє зробити з Владика такого самого вдатного хлопця, тому й відіслав його за кордон? Як ти думаєш? — запитала Томка.

— Не знаю, — удавано байдужим тоном відказала Ася. — Знаєш, я, напевне, вже буду збиратися додому. Пізно.

Томка підняла з дивану обважніле тіло, опираючись на лікоть. Її і дотепер не дуже ясні очі налилися кров'ю. Якась недобра думка майнула на її чолі.

Вуїч все життя носила німб святої, це знали всі однокласники, і декого такий її статус доволі сильно дратував. Вона носила цей німб кокетливо, ніби модний капелюшок, — принаймні так вважала Томка. І Ася здогадувалася, що у господині було щось подібне на умі...

— Сволота! — чітко мовила Томка, дивлячись прямо в лице подрузі. — Я ледь затигнула сюди людей, я тебе чекала, а ти хочеш піти?

Але гостя вдала, що спить поперек широкого крісла, дарма, що одна її рука звисала додолу.

Рано-вранці Вуїч тихцем залишила веселу компанію і була задоволена тим, що ніхто її не спинив. Їй здавалося, у Вересовому котеджі продовжується алегорична вистава, котру Тома й Ася грали в дитинстві. З тією тільки різницею, що хтива Кішка переінакшила сценарій. Замість Синього птаха герої вистави шукали винятково одне Блаженство пити.

Боброва разом із своїм бойфрендом не виходила з дому ще три дні.

Шоста глава

Морська хвиля огинає шістнадцятикілометрову косу і лупить у цей берег щосили. У Приазов'ї таке стається щороку наприкінці серпня. Тобто замість південного вітру тут починає віяти холодний, зі сходу. Узбережжя, здавалося б, зітхає з полегшенням. Відкривається простір для свіжого, неспинного, насиченого сіллю і йодом повітря. Такі дні — чудова нагода скинути напругу літнього дня і перетворитися на сталкера спорожнілих пляжів. Ось що треба людині, яка кілька років не була у відпустці.

Генеральський «Жигуль» зупинився біля пансіонату «Моряк». У рецепції з'ясувалося, що тут приймають гостей без обмежень, аж до середини вересня. Тим паче що останній загін курортних могокан, здебільшого москвичів, вивітрився звідси достроково. Через фінансову кризу вони не втримались і завчасно зняли з південних пляжів, з острахом намацуючи в шортах останню доларову купюру.

Розмірковуючи про добру нагоду нарешті відіспатися, Верес оглянув свій номер і залишився задоволеним. Мінімум зручностей і повна свобода в облаштуванні власного побуту. Сусідні номери, здається, ніхто не займав. Тепер — гайда до моря. Швидше б зануритись у воду, у нестримний вир прибою. Генерал спустився на перший поверх, залишив черговій ключа і подався на берег.

Чоловік із розгону пірнув у темну вирву і за якусь мить з'явився на поверхні у кількох метрах неподалік. Трохи стомившись, він дозволив хвилям робити зі своїм тілом що завгодно, лише намагався тримати голову над водою. Зрештою, стихія добилася від його зманіженого цивілізацією тіла первісних емоцій. Верес вигукнув щось, звертаючись до неба, і збуджений, немов від келиха молодого домашнього вина, жваво поплив назад.

Це розкішне море до останньої солоної краплі належало тільки йому. Обвал дарів Тавриди — та й тільки! Пірнання в рай... День, який вщент розмагнітив його свідомість і спричинив в ній коротке замикання. Геть радіо, телебачення і газети! Нехай на два тижні він повернеться в країну свого дитинства. Однак вересневий вітер ставав чимдалі нестерпнішим, а на нього не тупнеш. Чоловік пішов шукати укриття. Він знайшов затишний куточок неподалік, у невеличкій бухті, де за невисоким пасмом черепашника можна було улягтися на пишному килимі з висохлих водоростей. Верес розтягнувся у цьому кубельці на повен зріст і побачив, як у небі ширяють ненаситні баклани та їхні посестри — сріблясті чайки.

Наступного дня було те ж саме блаженство, тільки тепер чоловік вмовився на маленькому складаному стільчику перед мольбертом. Але зосередитися було важко. Баклани продовжували

нишпорити над водною гладінню, зринали вгору і голосно сперечалися з чайками через майбутню здобич. Бички розплодилися цього літа як ніколи. Олександр наблизився до води і жбурнув камінець у гушавину пташиної зграї.

Колись давно грубий шар черепашника, поступаючись прибою, щедро підживлював морське дно. Тепер він окремими блискітками розсипався у прибережних хвилях. Чоловік ступив босоніж на жменю мушлі — і, шукаючи рівнішого дна, знову опинився у воді. Тим часом море жбурнуло у відпочивальника крихітну блакитну медузку. Верес повернувся до мольберта і взявся за етюд, але тут на нього згори впала чиясь тінь.

— Доброго здоров'я, пане генерале!

Перед Олександром стояв Родіон Капацин, його давній знайомий. Як головний редактор єдиного незалежного видання в області, Родя з його пристрасстю до кримінальної хроніки мав авторитет відчайдуха серед колег-журналістів.

— Звідки ти дізнався, де я? — незадоволено буркнув Верес. — Дзену було наказано мовчати...

— Пішла чутка... — загадково відповів Родя. — Поголос про ваше пересування біжить попереду вас. Невже сподівалися прибути сюди інкогніто? Дарма. Ви наполохали всю шушваль на цьому узбережжі. Тремтять і тоді, коли не бачать на вас погонів...

— Кажи, що треба.

— Хочу взяти у вас інтерв'ю...

— В сенсі?

— В сенсі підготовки до вашого п'ятдесятирічного ювілею.

— Не потрібно цього робити. І без тебе вистачає бажаючих бачити мене без погонів...

— Олександрє Володимировичу! Ви ж сама історія міліції в нашому краї, — танцював навколо генерала Родя.

— Ось тому й не слід цього робити.

— Пане генерале, журналістика, як і кіно, шукає типажі. Ви — типовий герой.

— Не роби з мене комісара Каттані.

— Каттані — вигаданий персонаж, а ви — реальна особа. До речі, вам пощастило з кінематографічною зовнішністю, — підлещувався журналіст.

— Комісар прожив на екрані п'ять років. Ти і мені обіцяєш такий само короткий термін?

Верес накинув на мольберт якесь простирadlo і почав складати речі, ніби збираючись іти геть. Родя використав останній аргумент:

— Публікація потрібна, щоб переконати депутатів виділити кошти для створення музею міліції.

Цей прийом подіяв. Генерал підняв брову і повернувся всім тілом до Капацина.

— Ти серйозно? А хто саме взявся виділити кошти?

— Ну як «хто»? Звісно, районна рада на чолі з Петром Компанцем. На її ж території розташовується міське управління міліції.

— Це міняє справу, — подобрішав Верес і тут само скривився: — Ой, нагорить мені через це інтерв'ю! Я зараз не у фаворі... Та грець із ним. Гаразд, став свої запитання. Тільки небагато.

Чоловіки посідали біля самої води.

— Олександрє Володимировичу! — почав було Родіон. — Я не просто так прийшов, а підготувався до інтерв'ю — записав, що про вас думають ваші колеги — нинішні і колишні. Вони ж знають про ваш ювілей.

— Можна було обійтися без цього. А втім... що вони розповідають?

Капацин озирнувся навкруг — берегом бродила якась закохана парочка. На хвилях гойдалися чайки. Усе було гаразд.

— Перший епізод називається «Кувалда»....

Верес чекав.

— Пам'ятаєте, як у районі, де ви працювали замолоду, злочинці залізли до спортивного клубу, що належав місцевому заводу? При цьому зруйнували стіну кувалдою. Дісталися сейфів. Викрали багато зброї. Ваш колишній колега пригадує таке...

Темно-карі непроникні очі генерала потеплішали. Нічого нового Родя не сказав, але Вересу приємно було ще раз почути, що на скрижалях історії записано: банду ліквідували за кілька місяців, й водночас розкрили ще два десятки інших тяжких злочинів.

— Я тоді очолював слідче відділення в районі. Ох, яка це була глухомань!

Капацин кивнув, погоджуючись зі своїм співрозмовником, і значуще додав:

— А знаєте, на що я звернув увагу? Тоді приїхала група оперів із Києва. Ви пам'ятаєте, хто нею керував?

Генерал мовчки кивнув. Ішлося про людину, яка тепер мала безмежну владу і вважалася за впливовістю чи не другою особою після чинного міністра.

— Вам ці зв'язки допомагають тепер... поза службовими справами?

Верес зробив заперечний рух.

— Ні. Я про це не думаю.

Журналіст, вочевидь стомившись від свого небагатослівного героя, вимкнув диктофон і взявся за фотоапарат.

— Дозвольте?

— Не треба!

Родя перевів погляд на морські брижі і націлився об'єктивом на зграйку бакланів. Потім

підібрався, усміхнувся і запитав:

— А про маніяка розкажете?

— Про якого? Він був не один...

— Я вам нагадаю... Епізод під назвою «Ніж проти пістолета».

— Овва! Скільки таких було!

— Я маю на увазі кінець вісімдесятих. Вас тоді призначили на посаду начальника міського управління внутрішніх справ. Отже, фотографію маніяка мав кожен міліціонер. У нього було симпатичне молоде обличчя. За якийсь час у лісопосадці хтось побачив схожого на нього чоловіка. Дорожньо-патрульна служба виїхала перевіряти сигнал. Події розгорталися на полі із стиглими помідорами. На захоплення пішли утрюх. Найближче виявився молодший лейтенант Бойченко...

Верес заплющив очі, кивнув і сказав:

— Так...

— Злочинець ішов просто на нього, не зважаючи на попереджувальний постріл. Руки тримав за спиною. Можна було тільки здогадуватись, яка в нього зброя. Коли відстань між чоловіками скоротилася до шести метрів, маніяк кинув ніж у Бойченка. Але той на якусь мить випередив його, поранивши двома кулями.

— А потім туди прибігли люди з ближнього села і почали бити затриманого. Довелося його

захищати... — додав генерал.

— Олександрє Володимировичу, це ще не все, що розповів мені Бойченко. Розголос про цю подію був такий, що молодшому лейтенанту дали медаль. А потім повезли в міськвиконком оформляти для нього трикімнатну квартиру. Але він її не отримав. Начальство використало Бойченка для розв'язання власних житлових справ. Почалися гоніння на молодшого лейтенанта. І лише коли він звернувся до вас, справедливість взяла гору — йому дали житло.

Верес задоволено посміхнувся.

— Справедливість... Це той рідкісний випадок, коли герой отримав те, що заслужив.

— Як у казці, — поставив крапку Родіон. — Але натомість ви нажили собі ворога в особі головного міліціонера області. Мабуть, ви відчуваєте дискомфорт, перебуваючи у коридорах влади...

Верес знехотя запитав:

— Відповім цитатою одного з великих мислителів: «Нас чекають трагічні невдачі, поки ми не усвідомимо, що фундаментом людського життя і цілої держави є совість»... Ти хотів дізнатися щось цікаве?

— Трішки терпіння, Олександрє Володимировичу! — сказав Родя. — Ви особисто брали участь у розслідуванні серійних убивств,

скоєних «українським звірем» або «термінатором», як його ще називали. Він позбавив життя понад півсотні людей. Сім років жаху...

Генерал сказав:

— Ця особа заявила про себе за кордоном як про людину, яка буцімто шукає політичного притулку. А тут, в Україні, він залишив після себе цілий цвинтар своїх жертв. «Звір» відвідав кілька європейських країн, скрізь його вистежували. Нарешті він, як загнаний вовк, повернувся назад додому і вже колов, різав, стріляв і душив усіх без розбору цілими сім'ями, компаніями, до семи осіб щодня. У нашій області через нього загинуло тринадцятеро. Серед убитих був наш міліціонер, який хотів затримати «термінатора», але в той момент не мав при собі зброї. І «звір» утік з усім награбованим... Це спонукало мене діяти рішуче. Я і ще двоє оперативників навідалися до рідного брата «термінатора». Він жив у віддаленій звідси області, в маленькому селищі. Ми вилучили в його домівці речові докази і оголосили «звіра» у розшук. Маніяка затримали аж на Львівщині...

Помовчали. Верес займався тим, що кидав ножа в позначену ціль. Вочевидь, він тренувався у будь-яку вільну хвилину.

— Пане генерале, українську міліцію потрібно реформувати?

— Ти якої відповіді від мене чекаєш: як від

міліцейського чиновника чи як від незалежного експерта?

Обидва розсміялися.

— Ну, Олександрє Володимировичу, вже кажіть, — просив Родя. — Ви мене давно знаєте. Хіба я вас колись підводив?

Власне, Верес передчував, що йому так просто не минеться участь у перегонах за крісло мера. Хоч він і програв вибори, але все одно всім єством продовжував рухатися у цьому напрямку. Ех, будь що буде.

— Гаразд, я відповім на твоє запитання.

Усе ним сказане було схоже, радше, на думку стороннього аналітика, нічим не пов'язаного з міліцейським середовищем.

За кілька днів подзвонив Капацин і сказав, що йому заборонили друкувати інтерв'ю генерала.

— Хто заборонив? — спокійно уточнив Верес.

— Голова облдержадміністрації.

— Ти ба. А звідки він дізнався про те, що ти готуєш інтерв'ю?

— Невідомо. Я тримав це у секреті до останньої хвилини.

— І що тепер робитимеш?

— Все одно опублікую!

— Молодець! — похвалив генерал, хоч сам перебував у тривожному очікуванні наслідків від публікації.